

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemyksiä taidelähtöisestä toiminnasta, osana sosiaalista kuntoutusta

Parviainen, Tarja

2016 Laurea

LAUREA

AMMATTIKORKEAKOULU

Laurea-ammattikorkeakoulu

Yhdessä enemmän

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemyksiä taide-
lähtöisestä toiminnasta, osana sosiaalista kuntoutusta

Tarja Parviainen
Sosiaaliala, luovat toiminnot
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2016

Tarja Parviainen

Sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten näkemyksiä taidelähtöisestä toiminnasta, osana sosiaalista kuntoutusta

Vuosi	2016	Sivumäärä	35

Opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoite oli selvittää sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten näkemyksiä taiteeseen perustuvasta toiminnasta suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen. Lisäksi pohdin, miten taidetoimintaa voidaan hyödyntää syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, sosiaalisessa kuntouttamisessa. Keskityin pääsääntöisesti ryhmille tarkoitettuun toimintaan.

Tenho, eli elämäntaitoja nuorille taiteen keinoin -hankeessa tarkastellaan eri taidemenetelmillä ilman työ- ja opiskelupaikkaa olevien nuorten tukemisen mahdollisuuksia, nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen suhdetta toimintaan ja taidelähtöisen toiminnan vaikuttavuutta. Haastattelin yhteensä viittä sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaista Kajaanista, Tampereelta, Vantaalta ja Varkaudesta. Hankkeen tutkimus- ja koulutusosuuden toteuttavat Nuorisotutkimusseura ja Laurea-ammattikorkeakoulu.

Toteutin opinnäytetyön laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineiston keruu suoritettiin teemahaastatteluna, puhelimen ja sähköpostin välityksellä. Opinnäytetyöni on teoriaohjaava analyysi, jossa vertasin sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten vastauksia teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin/kokemuksiin aiheesta.

Taidetoiminnan mahdollisuudet sosiaalisessa kuntoutuksessa koettiin hyväksi sekä sosiaali- että nuorisotyön ammattilaisten parissa. Taidetoiminta todettiin hyväksi välineeksi ryhmätoiminnassa. Sosiaali- ja nuorisotyön ammattilaisten kokemukset ja näkemykset taidetoiminnan soveltuvuudesta osaksi sosiaalista kuntoutusta vastaavat hyvin pitkälti kokemus- ja teorianäkökulmaa aiheesta.

Sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaiset nostivat haasteina taidetoiminnalle, osana sosiaalista kuntoutusta, samankaltaisia asioita, kuin, mitä ammattilaiset lastensuojelun puolella. Lastensuojelussa luovuuden potentiaalia syövät kiire ja resurssipula. Asiakasmäärät työntekijää kohden ovat liian suuria, henkilökunnan vaihtuvuus on suuri, sekä alalla on paljon epäpäteviä työntekijöitä.

Saatujen tulosten perusteella sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten ajatukset ja näkemykset tulisi huomioida jatkossa alan ammattilaisten koulutuksia suunniteltaessa, jotta taidelähtöiset menetelmät ja tarvittava tietotaito saataisiin osaksi sosiaalista kuntoutusta niin toimintaa ohjaaville kuin toimintaa järjestäville henkilöille.

Asiasanat: Taidetoiminta, sosiaalinen kuntoutus, ryhmätoiminta, voimaantuminen

Bachelor`s Thesis

Tarja Parviainen

The views of social and youth welfare professionals on art-based activities in relation to social rehabilitation

Year	2016	Pages	35

The main purpose of this bachelor`s thesis was to find out visions of social and youth welfare professionals on art-based activity in relation to social rehabilitation. Additionally, this work reflected on how art-based activity could be utilized in order to strengthen social abilities, to prevent the social exclusion and to promote involvement amongst the young people at the risk of marginalization. This work mainly concentrates on group activities.

The main purpose of the Tenho project was to evaluate the possibilities of supporting young people without working or study places with the help of different art-based activities. This included the evaluation of the relationship of guidance and service networks to the activities and also the efficiency of the art-based activities. For this thesis five social and youth affairs professionals from Kajaani, Tampere, Vantaa and Varkaus were interviewed.

This thesis was implemented as qualitative research. A survey was conducted, by the Youth Research Association and Laurea University on Applied Sciences, using theme interviews via mobile phone and emails. A theory-driven analysis was used to compare the responses from the social and youth affairs professionals to related theory and research projects.

The Possibilities of art-based activities in social rehabilitation were experienced well by both social and youth affairs professionals. Art-based activity was also mentioned as a good "tool" in group treatment. In addition, Social and youth affairs professionals' experience and opinions on art-based activities as a part of social rehabilitation corresponded well to the related research.

Social and youth affairs professionals brought up similar issues and challenges to child welfare professionals concerning art-based activity as part of social rehabilitation. In child welfare the creativity potential is being weakened by lack of time and resources. The amount of clients per one social worker is too high, personnel turnover is high and there are unqualified staff in the field.

Based on the results of the interviews, it would be beneficial to take into account their opinions and viewpoints in the future when planning training and education. This would be important to integrate art-based activities into social rehabilitation more and also get the needed know-how for both activity instructors and activity organizers.

Keywords: Art-based activity, social rehabilitation, group activity, empowerment

1	Johdanto.....	1
2	Teoreettinen viitekehys.....	2
2.1	Sosiaalinen kuntouttaminen.....	4
2.2	Taidetoiminta.....	5
2.2.1	Kokemuksia taidetoiminnasta nuorten parissa	6
2.2.2	Taidelähtöinen toiminta sosiaalialalla.....	6
2.2.3	Taidelähtöisen toiminnan haasteet	11
2.2.4	Taidetoiminta syrjäytymisen ehkäisyssä	12
2.3	Ryhmätoiminta ja yhteisöllinen taidetoiminta.....	13
2.4	Voimaantuminen	14
3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	14
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	15
4.1	Toimintaympäristö	15
4.1.1	Tenho-hanke	15
4.2	Tutkimusmenetelmät	16
4.2.1	Laadullinen tutkimus	16
4.2.2	Teemahaastattelu.....	17
4.3	Aineiston käsittely	17
4.3.1	Litterointi.....	17
4.3.2	Analyysi	18
5	Tutkimustulokset.....	18
5.1	Haastatteluiden teemoittelu.....	19
5.2	Tutkimuksen tulokset.....	19
6	Tulosten yhteenvedo, pohdinta sekä opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	24
6.1	Yhteenvedo	24
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	28
6.3	Pohdinta	29
	Lähteet	31
	Liitteet.....	34

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemyksiä taiteeseen perustuvasta toiminnasta suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen. Lisäksi pohdin, miten taidetoimintaa voitaisi hyödyntää sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, sosiaalisessa kuntouttamisessa syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa. Keskityin pääsääntöisesti ryhmille tarkoitettuun toimintaan. Tavoitteenani oli tutkia sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten haastattelujen perusteella taide-toiminnan mahdollisuuksia osana sosiaalista kuntoutusta. Kuntatoimijat olivat painopisteenä tutkimuksessani ja tutkin taidetoimintaa suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen.

Toteutin opinnäytetyöni sähköposti-/puhelinhaastatteluna teemahaastattelun keinoin. Haastatteluihin osallistui viisi sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaista Kajaanista, Tampereelta, Vantaalta ja Varkaudesta. Edellä mainituissa kaupungeissa järjestetään Tenho-hankkeeseen liittyvää kuntouttavaa taidetoimintaa työttömille ja syrjäytymisuhan alla oleville alle 29-vuotiaille nuorille, taidelähtöisten toimintojen keinoin. Elokuva, sirkuksen ja teatterin työpajoissa nuoret tutustuvat itseensä, oppivat toimimaan muiden ihmisten kanssa, asettavat itselleen tavoitteita ja sitoutuvat niiden saavuttamiseen. Tenhossa nuoret saavat työkaluja, joiden avulla opintoihin tai työelämään siirtyminen on helpompaa. Opinnäytetyöni oli selkeästi yhteydessä koko Tenho-hankkeen kehittämistyön tavoitteisiin. Hankkeen tavoitteena on mm. järjestää koulutusta kuntatoimijoille, jolloin opinnäytetyössäni esille tulevia asioita voidaan hyödyntää myös koulutus- ja kehittämispäivien suunnittelussa.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset olivat: 1. Minkälaisia ajatuksia ja näkemyksiä sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisilla on taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen? ja 2. Mitkä ovat sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemysten mukaan, taidetoiminnan mahdollisuudet sosiaalisen kuntouttamisen kentällä, työttömien-/syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa? Käsittelin tutkimuskysymyksiä neljän eri teeman kautta.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa kävin läpi, ja avasinn keskeiset teoreettiset käsitteet, kuten sosiaalinen kuntoutus, taidetoiminta, ryhmätoiminta ja voimaannuttaminen. Tarkastelin taidetoimintaa eri näkökulmista ja eri konteksteissa. Minkälaisia kokemuksia taidetoiminnasta on nuorten parissa, miten taidetoimintaa voidaan käyttää syrjäytymisen ehkäisyssä, taidetoiminnan rooli sosiaalialalla sekä mitä haasteita taidelähtöiseen toimintaan voi liittyä.

Tulosten yhteenvedossa vertasin teoria- ja kokemustietoa sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisilta saatuihin vastauksiin, yhteneväisyyksiä ja eriävyyksiä tarkastellen.

2 Teoreettinen viitekehys

Sosiaali- ja terveysministeriön uusi sosiaalihuoltolaki astui voimaan 1.4.2015. Sosiaalipalveluiden osalta nykyinen järjestelmävelvollisuus kunnissa on voimassa vuoden 2016 loppuun asti. Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman lakimuutoksissa on mm. pitkäaikaistyöttömien työllisyyden tukeminen, tehostamalla kuntoutuspalveluiden saatavuutta. Kuntoutus itsellään ei ole päätarkoitus vaan ne prosessit ja tapahtumat joilla pystytään turvaamaan kansalaisen tavallisen elämän edellytykset. Toimiva, kustannustehokas ja oikea-aikainen kuntoutus edellyttää asiakkaan ja hänen toimintakykynsä asettamista ensisijaiseksi lähtökohdaksi, kuntoutuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Pyritään pois asiantuntija- ja järjestelmäkeskeisyydestä (Nyfors, 2015.)

Sote-uudistuksen keskeisiä päämääriä ovat väestömme terveys, hyvinvointi, sosiaalinen turvallisuus, asiakaslähtöisyys ja yhdenvertaisuus sekä peruspalveluiden vaikuttavuus, kustannustehokkuus ja palveluiden vahvistaminen. Pyritään myös mahdollisimman suureen sosiaali- ja terveydenhuollon integraatioon, jolloin palvelukokonaisuus on saman johdon ja budjetin alla ja kansalaisten palvelutarpeet voidaan huomioida kokonaisuutena. Keskiössä on myös asukkaiden ja henkilöstön osallistaminen, sekä vahva kansallinen ohjaus. Rakenteellisten muutosten lisäksi on valmisteltava myös tarvittavia uudistuksia palvelujen toteutukseen, jotta tavoitteet saavutetaan (Nyfors, 2015.)

Kuntoutuksen integraatiossa tarvitaan muutosta, koska monialaisessa järjestelmässä on ongelmia mm. palveluohjauksessa; subjektiivinen oikeus versus tarve. Maksettavat rahat ja etuudet ovat erilaisia. Tehdään paljon päällekkäistä työtä ja silti aiheutuu viiveitä ja tulee väliinpuotoamisia. Toiminnan lähtökohtana tulisi olla asiakkaan tarpeet ja kuntoutuksen vaikuttavuus. Tehdäänkö vallitsevilla henkilöstöresursseilla oikeita asioita? Nyt haetaan rohkeita ja luovia vaihtoehtoja, jotta voidaan toimia kaikkien asiakkaiden parhaaksi. (Nyfors, 2015.)

Työ- ja toimintakyvyn heikkenemistä ennaltaehkäisevät palvelut ja toimintatavat ovat ensisijaisia sosiaalisen kuntouttamisen suunnittelussa. Kuten Nyforsin (2015) kirjoituksessa todetaan, on nyt rohkeiden ja luovien vaihtoehtojen aika. Taidetoiminta on yksi luova ja toiminnallinen vaihtoehto ja siksi tämän kaltaisen toiminnan roolia sosiaalisen kuntouttamisen muotona on mielenkiintoista ja hyödyllistä tutkia (Kanaoja 2007, esipuhe.)

Erittäin ajankohtainen kysymys tällä hetkellä on se, mitkä ovat kuntien edellytykset toteuttaa sellaista sosiaalityötä jossa lasten ja nuorten oma elämä ja heidän kokemuksensa ovat lähtökohtana heille tarjottavissa palveluissa. Aiemmin ei ole ollut tilausta lasten ja nuorten kokemusten seuraamiselle. Nyt yhteiskunnassamme on vahva sosiaalinen tilaus vaurioita ehkäisevien sosiaalisten kokemusten tuottamiselle, kasvua tukeville ja uusille avohuollon menetel-

mille. Yksi vastaus uusien työkäytäntöjen tarpeeseen on lasten ja nuorten avohuollon ryhmätoiminnan metodinen kehittäminen (Heikki Waris-instituutti). Työskentelyssä käytetään ammattilaisten, lasten ja nuorten välisiä suhteita ja yhteistä toimintaa. Osoitetaan välittämistä ja kiinnostusta lasten/nuorten hyvinvoinnista, kuullaan heidän sosiaalisia kokemuksiaan, pelkojaan ja tavoitteitaan. Keskiössä on vahvistaa ja tuottaa sellaisia sosiaalisia kokemuksia jotka edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia sekä vähentävät esteitä heidän hyvinvointiinsa. (Kananoja, 2007,esipuhe.)

Waris-ryhmä määritteli ryhmätoiminnan sisällön ja kehittämistavoitteensa seuraavasti:

”Lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminta on sosiaalityön ammattilaisten ohjaamaa vertaisryhmiin kohdistuvaa, toiminnallisiin ja terapeuttisiin työmenetelmiin perustuvaa säännöllisesti järjestettävää palvelua. Kehittämiskohteena ovat ryhmien arviointi ja ryhmässä käytetyt työmenetelmät ja työvälineet sekä dokumentointi. Hallinnollisesta näkökulmasta tavoitteena oli ryhmätoiminnan vakiinnuttaminen osaksi lastensuojelun perustyötä.” (Heikki-Waris-instituutti.)

Waris-ryhmän tuottama julkaisusarja, Näe minut - Kuule minua, kokemuksia ryhmistä, toimii hyvin tukena, tutkiessani taidetoiminnan roolia sosiaalisen kuntouttamisen kehittämisessä.

Suomen Kulttuurirahasto aloitti vuonna 2008 Myrsky-hankeen jonka tarkoituksena oli vahvistaa nuorten sosiaalista ja henkistä kasvua sekä hyvinvointia, tuomalla taide ja kulttuuri heidän elämäänsä. Hanke pyrki juurruttamaan uusia nuorten taidetoiminnan tapoja. Hanke suunnattiin ensisijaisesti 13-17- vuotiaille nuorille joita on hankala tavoittaa perinteisin keinoin. Nuorille järjestettiin ammattitaiteilijoiden ohjaamia taidehankkeita. Myrskyyn saivat osallistua kaikki nuoret, mutta erityisesti kiinnitettiin huomiota syrjäytymisuhan alla oleviin nuoriin. Monille nuorille Myrsky oli täysin uusi tapa saada äänensä kuuluviin yhteiskunnassa ja ilmaista tunteitaan (Kostiainen 2011.)

Myrsky-toiminnan arviointitutkimus (päättökijoina toimivat dosentit Sirkku Kotilainen ja Katariina Siivonen) osoittaa, että taiteilijoiden ohjaama ja nuorten omista lähtökohdista lähtevä taiteen tekeminen vahvistaa nuorten hyvinvointia. Taide lisää nuorten elämäniloa, tyytyväisyyttä, yhteisöllisiä taitoja ja valmiuksia. Myös nuorten yhteiskunnallinen osallisuus vahvistuu. Tutkimuksessa todettiin, että taidehankkeisiin osallistuminen on vaikuttanut monien nuorten elämään positiivisella tavalla. (Kostiainen 2011.)

” Myrsky-hanke on ollut suuri panostus nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn taiteen keinoin. Sillä on ollut myös rahallista merkitystä, sillä yhden syrjäytyneen nuoren on laskettu maksavan yhteiskunnalle miljoona euroa. Tulokset vahvistavat, että taiteen tekemiseen perustuva nuori-lähtöinen toimintamalli vaikuttaa nuorten hyvinvointiin, vahvistaa heidän identiteettiään ja

tukee kasvua yksilöinä ja yhteiskunnan jäseninä, ohjausryhmän puheenjohtaja, professori Ståhle (2011) totesi.” ”Toivottavasti tutkimus havahduttaa päättäjät siihen, ettei taide ole jokin piristys tai lisä elämään, vaan sillä on todellista yhteiskunnallista merkitystä.” (Ståhle 2011).

Myrsky-toiminta jatkuu yhä, mutta sen rahoittaminen ja hallinto on siirtynyt Suomen lasten ja nuorten säätiölle. Tavoite on pysynyt samana: tukea nuorten hyvinvointia ja elämänhallintaa ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä. Jatkossa toimenpiteitä pyritään suuntaamaan enemmän kiinteämmäksi osaksi nuorisotyötä ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Toimintaan osallistuvien ikähaitari laajenee 12-29-vuotiaisiin nuoriin. Voimavaroja pyritään suuntaamaan myös nuoria ohjaavien aikuisten tukemiseen (Suurpää 2011.)

Myrsky- hankkeen tavoitteet olivat hyvin samansuuntaiset, kuin Tenho-hankkeen tavoitteet. On mielenkiintoista kuulla, kuinka Tenho-hankkeen puitteissa toimivien sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten ajatukset ja näkemykset taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen kohtaavat. (Suurpää 2011.)

2.1 Sosiaalinen kuntouttaminen

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään vahvistamaan henkilön selviytymiskykyä arkipäivän toiminnoista, oman toimintaympäristönsä eri rooleista ja vuorovaikutussuhteista. Sosiaalinen kuntoutus kuuluu yhtenä osana, monialaiseen kuntoutusjärjestelmäämme ja sitä toteutetaan tiiviissä yhteistyössä ammatillisen ja kasvatuksellisen, sekä lääkinnällisen kuntoutuksen kanssa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa tulee huomioida esimerkiksi hahmotus- ja oppimishäiriöt, vammaisuudesta sekä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöistä johtuvat sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet, sekä pitkään jatkuneen työttömyyden seuraukset. Kuntoutuksen tavoitteena voi olla koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tai arkielämän taitojen oppimista, tai tukea siihen, että pärjää ja osaa toimia ryhmässä. Välineitä voivat olla yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö (mm. kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), vertaistuki, erilaiset toiminnalliset ryhmät, sekä työtoiminta (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

”Lain mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaalihoitajien keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin;
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä” (Kuntoutusportti.)

”Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus on kunnan sosiaalihuollon vastuulla. Sosiaalista kuntoutusta toteuttaessa sen on toimittava yhteistyössä terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja muiden tahojen kanssa. Kunnat järjestävät sosiaalisen kuntoutuksen palveluja eri tavoin ja usein hankerahoituksella. Myös järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on myös vahva rooli palvelujen tuottamisessa ja kehittämisessä.”(Kuntoutusportti.)

2.2 Taidetoiminta

Taiteen filosofiassa on kiistelty ja kirjoitettu paljon siitä, mitä taide on? Bardin (2007, 21) mukaan, ”taide on tapoja kuvata ja nimetä maailmaa työstämällä havaintoja ja kokemuksia taiteen eri lajeissa koetelluin keinoin. Taiteessa luodaan ja jaetaan muotoja ja merkityksiä. Taide peilaa, tulkitsee ja muuttaa todellisuuksien hahmottamista, havaitsemisen, kokemisen ja tuntemisen tapoja. Taiteen ylevä ja samaan aikaan käytännöllinen merkitys on sen kyvyssä panna aistit, tunteet ja mieli liikkeeseen sellaisin tavoin, joihin on muin keinoin vaikea päästä.” Känkäsen (2013,76) mukaan, taidelähtöinen toiminta kuvaa sellaista toimintaa, jossa yksilön hyvinvointia ja terveyttä pyritään lisäämään kulttuurin ja taiteen keinoin, muun toiminnan lisäksi. Taiteen avulla haetaan uusia näkökulmia, vaikeasti lähestyttäviin ilmiöihin ja asioihin. Taide on tapa kommunikoida ja luoda tilaa ja vaihtoehtoisia tapoja elämästä kertomiseen. Yhteiskunnallisella tasolla pyritään lisäämään ihmisen toimintamahdollisuuksia ja hyvinvointia. Taide on itseymmärryksen lisä, jossa ajattelu ottaa toisen muodon. Taide antaa myös metaforisen suojan, eli toimii etäännyttävänä välineenä ajattelulle. Esim. nukketeatterissa nukke puhuu, osallistujan sijasta (Känkänen 2015.)

Taidetta tarvitaan koska taide tuo ihmisille tilan, jossa he saavat äänensä kuuluville ja tulevat näkyviksi omissa asioissaan. Taide luo mahdollisuuden sanoittaa alueita, joihin sanat eivät taivu. Tunteiden tunnistaminen ja tutkiminen on luontevaa taiteen keinoin ja taide kuuluu kaikille. Osallistava taide luo dialogisen suhteen ympäröivään maailmaan ja parhaimmillaan se jättää pysyvän elämysjäljen tunnemuistiimme (Häkämies 2013, 10.)

Nuorten hyvinvoinnissa ihmissuhteilla on keskeinen rooli. Sosiaalisten taitojen harjoittelua voi olla esim. taiteellinen yhdessä tekeminen. Taide tarjoaa hyviä tilanteita kohtaamiselle, suhteiden rakentamiselle ja ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. Taide saattaa parantaa nuorten välisiä keskinäisiä suhteita ja syventää ryhmän yhteenkuuluvuutta. Yhdessä tekeminen on erityistä ja merkityksellistä. Se voi synnyttää sellaisia dialogeja ja kohtaamisia, joita ei välttämättä puhumalla saavutettaisi (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 69.)

2.2.1 Kokemuksia taidetoiminnasta nuorten parissa

Helsingin Yliopiston opettajankoulutuslaitoksen lehtori Toivanen (2007) kertoo huippukokemuksen käsitteestä, joka tarkoittaa taiteen ja teatterin tekemiseen liittyviä henkilökohtaisia onnistumisen kokemuksia. Taiteen tekemiseen liittyvät ominaisuudet, kuten spontaanit riemun ja ilon tunteet, sekä onnistumiset ovat huippukokemuksen tunnusmerkkejä. Huomion keskipisteessä on tekeminen jossa tietoisuus yhdistyy tekoihin. Työskennellessään tekijä ei mieti epäonnistumisia tai onnistumisia vaan tekijää motivoi toiminnasta saatu nautinto. Taiteellisesta työskentelystä saatu nautinto tekee työskentelystä yksilön kannalta merkityksellisen. Parhaimmillaan tällainen kokemus on syvälinen ja tietoisuutta muuttava tapahtuma joka motivoi jatkamaan työskentelyä taiteen parissa. Toivasen (2007) mukaan, teatterin tekeminen on ollut nuorille taiteellisen oppimisen lisäksi oman identiteetin etsimistä. Toiminta on avartanut mielikuvia muista ihmisistä ja maailmasta sekä lisännyt luottamusta toisia ihmisiä kohtaan. Taiteen keinoin käsitellyt asiat siirtyvät nuorten omaan elämään. Teatteritoiminta näyttäisi myös vaikuttavan nuorten käsityksiin heitä ympäröivästä maailmasta. Teatterilähtöiset menetelmät avaavat mahdollisuuksia muutokselle sekä synnyttävät uusia käsityksiä omasta osaamisesta ja omasta itsestään. Itsetunto ja oma minäkuva vahvistuvat. Teatteri tarjoaa erilaisia keinoja käsitellä minän kasvulle tärkeitä aiheita kokemus- ja tunnetasolla. Teatteritoiminnassa nuori saa välineitä ymmärtää paremmin itseään ja ympäröivää maailmaa. Nuorten kokemusten ja käsitysten perusteella voisi väittää, että kasvavat ihmiset tarvitsevat taideopetusta. Taiteen avulla nuoret voivat tutustua toisiinsa ja itseensä sekä saada välineitä tarkastella itseään ja heitä ympäröivää maailmaa. Taiteen tekemisen huippukokemusten tulisi olla osa jokaisen nuoren kasvamista (Toivanen 2007, 122-125.)

2.2.2 Taidelähtöinen toiminta sosiaalialalla

Lähestyin aihetta, taidetoiminnan herättämiä ajatuksia ja kokemuksia sosiaalialalla, tanssijatutkija Kirsi Heimosen kirjoituksen kautta. Taidetyöpajatoiminta liittyi Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamaan valtakunnallisiin hankkeisiin, TAIKA I ja TAIKA II. Heimonen pohti taideperustaisten menetelmien suhdetta työhön, asiakkaisiin, työntekijöihin, taiteeseen ja yhteisöihin sosiaali- ja terveysalalla (Heimonen 2013, 95.) Itseäni kiinnosti etupäässä sosiaalialan työntekijöiden suhde taiteeseen koska opinnäytetyöni tarkoitus oli selvittää sosiaali- ja nuorisalan ammattilaisten ajatuksia ja näkemyksiä taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteessa sosiaaliseen kuntoutukseen. Työntekijöiden oma asenne työpajoja kohtaan oli vaihtelevaa. Ne työntekijät jotka olivat itse olleet tiiviisti mukana hankkeessa, olivat myönteisiä taidetyöpajatoiminnalle ja sen arkea muuttavalle mahdollisuudella. Sen sijaan vastustajat vierastivat taidetoimintaa omissa yksiköissään mm. sanomalla, että tällaiseen toimintaan ei ole aikaa. Argumenttiin sisältyi oletus, että jos aikaa olisi taidepohjainen toiminta olisi kaikkien toteutettavissa. Itse toimintaan osallistuneiden työntekijöiden kokemukset ovat olleet myön-

teisiä ja he sitoutuivat tavoitteisiinsa. He iloitsivat asiakkaiden valpastumisesta toimintahetkiin. Työntekijät muodostivat käsityksenä taidetoiminnan merkityksestä suhteessa osallistujien reaktioihin (Heimonen 2013, 99-103.)

Taidelähtöisten menetelmien jalkautumista sosiaalialalle voidaan tarkastella vaatimuksena jatkuvaan joustavuuteen menetelmällisesti ja määrällisesti. Asiaa on perusteltu kaikella hyvällä, jota taidetoiminta tarjoaisi hyvää niin asiakkaille, kuin työntekijöillekin. Ihmisen tarkastelusta vain kohteena, kertoo työn jatkuvasta tehostamisesta ja inhimillisen kohtelun häviämisestä. Jos taidetoiminnalla tähdätään vain olosuhteiden sietämiseen ja rakenteellisten ongelmien piilottamiseen, yritys epäonnistuu Työn uusissa organisaatiomuutoksissa työntekijä jää puristuksiin. Työntekijä kertoi, että ylin johto organisoii toimintaa mutta ei anna riittäviä resursseja jotta työn voitaisi hoitaa hyvin. Työntekijät kokevat olonsa riittämättömiksi ja kokevat huonoa omaatuntoa siitä kun aikaa ei riitä tarpeeksi asiakkaille. Kysymys ajasta liittyy taidetoiminnan siirtymiseen elämän eri alueille sekä taidetoiminnan sisäistämiseen. Taidelähtöinen toiminta ei ole virikehetki päivässä vaan toiminnan lähde. Muutos toiminnassa on mahdollinen mutta se vaatii asialle omistautumista, työntekijän omaa taustaa ja aikaa. Työntekijöiden tulisi ensin itse avautua kehollisuuden äärelle ja miettiä mitä pysähtyminen ja läsnäolo oikeastaan ovat. Taidetoimintaa pitää käyttää ensin itse jotta sitten oivaltaa, missä ja miten sitä voi käyttää. Taidelähtöisten menetelmien juurruttamiseen sosiaalialalle kytkeytyy edelleen työn rytmi ja kiireen kokemus (Heimonen 2013, 103-114.)

TAIKA-hankkeessa, vuodesta 2011 alkaen toimineet tutkijaryhmäläiset vastasivat kysymyksiin jotka koskivat taidelähtöistä toimintaa.

Taidelähtöiseksi toiminnaksi ymmärrettiin kaikki se, mitä taiteeseen perustuvat prosessit, menetelmät työpajat, projektit, interventiot ja lähestymistavat pitävät sisällään. Taidelähtöinen toiminta perustuu taiteeseen, on tekemisen peruskallio. Varsinaisen toiminnan kannalta, tärkeintä on se, mitä työpajassa tapahtuu ja mitkä ovat asiakkaan saamat hyödyt.

Toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi nähtiin yksilön hyvinvointi, mutta ei voida keskittyä vain siihen. Tärkeää on miten ihmiset ovat läsnä, mitä toiminta tuo elämäämme ja kuinka olemme yhdessä. Taidetoiminnalla on sen oma suunta ja se on avoin tapahtumisen luonteelle, ennakkoimattomuudelle ja suunnanvaihdoksille. Taide voi paljastaa rakenteita, tekoja, suhteita, toimintoja ja arvoja. Toiminnan tehtävänä on olla peilinä työpajaan osallistujille, jotta he voivat nähdä toimintansa, vuorovaikutuksensa ja arkensa uusin silmin. Miten olemassa olevia toimintatapoja voisi muuttaa? Tukea ryhmiä ja yksilöitä ja auttaa asiakkaita löytämään ratkaisuja pulmallisiin asioihin.

Vastauksissa todettiin, että haasteet joihin taidetoiminnalla voidaan vastata ovat todella moninaiset. Täytyy vain löytää sopivat menetelmät, tekijät, aikaa, rahaa ja oikeat lähestymistavat. Taideperusteisten ja kokemuksellisten lähestymistapojen mahdollisuudet ovat rajattomat. Laajasti taidetoiminta käsittelee olemisen kysymyksiä maailmassa. Taidetoiminta voi osaltaan tuoda uuden tavan nähdä ja toimia toisin. Taidetoiminta avaa mahdollisuuksia toimia ja olla läsnä tässä ja nyt. Näyttää siltä, että taidetoiminta avaa aivan uuden ulottuvuuden ihmisen ja asiakkaan kohtaamiseen. Taiteeseen perustuvia interventioita voidaan käyttää esim. yritysten henkilöstön ja asiakaspalvelijoiden tunneherkkyyden ja vuorovaikutuksen kehittämisessä, eri koulutuksissa, herättämässä tunteita ja havainnollistamassa asioita.

Taidelähtöisen toiminnan tärkeimpinä mahdollisuuksina nähtiin mm. yhdessä tekeminen ja jakaminen, prosessiluonteisuus ja muutoksen voima. On hyvä pystyä tekemään asioita toisin, vanhojen toimintamallien ja tapojen sijaan. Taiteelliset interventiot auttavat ihmisiä vapautumaan historian kahleista ja suuntaamaan uusille tavoille. Valmiiksi tekeminen, lopettaminen ja irti päästämisen taito ovat tärkeitä. Taidetoiminta luo mahdollisuuden havahtumiseen. Ongelmana on kiire. Toiminnalle ja ajattelulle ei ole tilaa eikä resursseja. Liike-elämän ja taiteen erilaiset käsitteet ja tavat kommunikoida ja käsitellä asioita ovat erilaisia. Tästä johtuen asiakkaiden ja palveluntarjoajien on vaikea löytää toisensa.

Väyliä taidelähtöisten toimintojen eteenpäin viemiseksi työelämässä oli monia. Tutkimus on yksi tie viedä asioita eteenpäin. Hyvien tulosten esiin tuominen, positiivisen, mutta kriittisen tiedon välittäminen ja avainhenkilöiden vakuuttaminen ovat tärkeitä. Hyviä vaikutuksia voidaan saavuttaa tuomalla asioita tiedostetuksi ja näkyväksi. Tavoitteita ja niiden suhdetta toimintaan pitää avata ja keskustelua tulisi jatkaa eri näkökulmista. Eri taiteita ja tieteitä tulisi tutkia ja koulutusta sekä keskustelumahdollisuuksia tulisi järjestää niin taiteilijoille, kuin sosiaalialan ammattilaisille. Taidetoiminta on yksi mahdollisuus työkentällä. Kyse on yhdestä toimintatavasta, joka ei sovi kaikille.

Kun avainhenkilöt, jotka tietävät, mitä taidetekeminen on, pääsevät asemiin ja heillä on päättösalta suunnitella koulutuksia, taidelähtöinen toiminta varmasti yleistyy. Hyvistä ja onnistuneista toteutuksista tiedottaminen herättää varmasti kiinnostusta taidetoimintaa kohtaan. Kokemus ja ymmärräs ovat keskiössä. Onnistuneiden projektien ja kokemusten jakaminen on erittäin tärkeää. Jatkuva vuoropuhelu eri toimijoiden kanssa on olennaista.

Syitä siihen miksi haastateltavat halusivat olla tekemässä taidelähtöistä toimintaa, olivat mm. tutkimuksellinen kiinnostus taidetoimintaa kohtaan rakenteellisten haasteiden kautta. Tieto ja oma kokemus ovat lisänneet kiinnostusta. Halu olla mukana ideoimassa uusia tapoja olla yhteisössä ja tehdä töitä yhdessä sekä tehdä asioita näkyväksi ja ratkaista ongelmia. Taidetoi-

minnan seurauksena voi syntyä ammattikunta, jonka osaamista tarvitaan entistä enemmän tulevaisuudessa. Kiinnostavaa miten taide ärsyttää, havahduttaa, tönäisee ja ihmetyttää ihmisiä, eri toimintatapoinen organisaatioissa. Taide on sekä menetelmä, että sisältö, jossa tieto majailee, myös lihassa oleva ei-tieto. Esim. teatteri kiinnostaa muotona, työvälineenä ja metodina (Heimonen & Jansson & Rantala 2013, 124-136.)

Monialainen työskentely vaatii paljon pohtimista, oman ajattelun avaamista ja sanallistamista sekä keskustelua. Edellä oleviin kysymyksiin vastanneet oman alansa ammattilaiset, yhteiskuntatieteilijä-kulttuurihistorioitsija, taiteilija-tutkija ja aikuispedagogi, työskentelevät kentällä jossa monitieteisyys, monitaiteisuus ja monialaisuus ovat arkipäivää. Yhdessä työskentelyn kautta he ymmärtävät toistensa näkökulmia paremmin kuin prosessin alussa (Heimonen & Jansson & Rantala 2013, 136-137.) Juuri tätä toisten näkökulmien kuulemistä tarvitaan enemmän jotta taidetoiminta saataisi yhdeksi, toimivaksi vaihtoehdoksi kuntoutusjärjestelmäämme.

Taiku-toimintaohjelman (taiteesta ja kulttuuritoiminnasta hyvinvointia) tavoitteena oli, että jokaisella on oltava tasa-arvoinen mahdollisuus ja oikeus osallistua kulttuuritoimintaan ja tehdä taidetta itse sekä se, että kulttuurin vaikutukset ihmisten hyvinvointiin tunnustetaan niin hallinnollisella, poliittisella kuin rakenteellisella tasolla. Toimintaohjelmalla oli kolme teemaa. 1: työhyvinvoinnin tukeminen kulttuurin ja taiteen keinoin. 2: kulttuuri yhteisöllisyyden, osallisuuden sekä arjen ympäristön, että toimintojen edistäjänä. 3: kulttuuri ja taide osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa (Liikanen 2015, 7.) Itseäni kiinnosti saadut tulokset kohdista 2 ja 3, jolloin pystyin tutkimaan, löytyykö sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten haastatteluvastauksista yhtäläisyyksiä Taiku-ohjelman kanssa.

Taiku-toimintaohjelmakaudella yleinen asenneilmapiiri oli muuttunut positiivisemmaksi ja hallinnollinen yhteistyö oli lisääntynyt. Lisäksi kulttuurin ja taiteen myönteisten vaikutusten tietoisuus oli lisääntynyt ja taidelähtöisten menetelmien käyttö yleistynyt (Liikanen 2015, 7.) Toimintaohjelma on tuonut konkretiaa, näkyvyyttä ja ohjausvaikutusta. Poikkisektorinen yhteistyö on lisääntynyt ja ohjelma on edesauttanut uusia toimintatapoja ja päätöksentekoa. Toimintaohjelman myötä taide- ja kulttuuritoimintoja on aloitettu ympäristöissä joissa niihin ei olisi ilman ohjelmaa havahduttu. Suurin osa hankkeessa toimijoista oli sitä mieltä, että uudet toiminnot olivat ainakin jollain tasolla juurtuneet rakenteisiin. Taide- ja kulttuurisälöille ollaan nyt vastaanottavaisempia mutta erillisrahoitusta tarvittaisi vielä toimintaan. Toimijat korostivat yhteistyötä ja yhdessä tekemistä eri toimijoiden kanssa. Koettiin, että ainakin tahtotilana kulttuuri jää rakenteisiin yhteisöllisyyden, osallisuuden, arjen ympäristön ja arjen toimintojen edistäjänä. Taidetta ja kulttuuria tulisi vieläkin enemmän sisällyttää hyvinvoinnin, hoidon ja kuntoutuksen alueille. Taide ja kulttuuri pitäisi nähdä eritoten ehkäisevänä

toimintana ja ymmärtää, että siihen panostaminen tuo pääoman takaisin hyvinvointivaikutuksina eri-ikäisillä ihmisillä. Tätä asiaa tulisi tuoda vahvasti esille eri areenoilla. Osa Taiku-ohjelman toimijoista oli sitä mieltä, että toiminnot eivät ole juurtuneet rakenteisiin. He kaipasivat enemmän yhteistyötä, tietoisuutta ja tahtoa viedä asioita eteenpäin. Lisäksi he näkivät esteenä juurtumiseen asenne- ja talousongelmat. Heidän mielestään kysyntä ja tarjonta eivät kohdanneet rakenteellisella tasolla vaikka kysyntä oli kasvanut. Toiminnan tuottajat olivat hajallaan eivätkä osanneet tuotteistaa palveluitaanekä toimijoiden innostus ja kontaktit olivat hyvin henkilökohtaisia. Toiminta oli pääsääntöisesti hyvää, mutta rahoitus oli ongelma. Rahaa ei ole. Myös asenne ja arvomuutosta tarvitaan (Liikanen 2015, 57-58.)

Kuvataiteilija ja kuvataideterapeutti, Satu Bethell (2014), kertoo taiteen mahdollisuuksista, asiakkaan kuntoutuksen tukena, sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla, Kuvan terapeuttisuudesta opintomonistesarjassaan. (Bethell, 2014.) Sosiaali-, kasvatus- ja terveydenhuoltoalan ammattilaiset voivat hyödyntää kuvan terapeuttisia ominaisuuksia jos heillä on omakohtaisia kokemuksia sekä ymmärrystä kuvan tekemisen työskentelyprosessista. Lisäksi heidän tulee itse uskoa kuvantekemisen voimaan (Bethell, 2014.) Bethellin (2014) mukaan, ”Terapeuttisella kuvankäytöllä tarkoitetaan sellaista kuvallista työskentelyprosessia, missä kuvan tekemisen prosessi on valmista (tai esteettistä) lopputulosta tärkeämpi. Terapeuttinen työskentely voi tapahtua yksin tai ryhmässä; ohjaajan kanssa tai ilman ohjaajaa.” Kuvataidetyöskentely voi maalaamisen, savityöskentelyn ja kuvan piirtämisen ohella tapahtua katsomisen tai visuaalisen hahmottamisen kautta. Yhteisötaidetapahtumat, elokuvat ym. ovat myös luonteeltaan terapeuttisia. Taide on kykyä jäsentää meitä ympäröivää maailmaa ja tehdä asioista merkityksellisiä (Bethell, 2014)

Taiteen tekeminen voi vahvistaa yksilön itsetuntoa ja hän voi kokea onnistumisen tunteita jotka toimivat rakennusaineina kongnitiivisille taidoille ja muulle oppimiselle. Itsearvostuksen ja itsetunnon parantamiseksi luodaan aineksia minäkuva tukemalla. Myönteiset kokemukset luovat pohjan itsensä hyväksymiselle ja persoonallisuuden kehittymiselle. Taidetta tehtäessä voi myös vapautua psyykkistä energiaa joka on ennen kulunut sisäisiin jännitteisiin ja tunteiden torjumiseen. Taide on tunteiden kieli. Taide mahdollistaa tunteiden ilmaisun ja sanattoman vuorovaikutuksen (Bethell, 2014.)

Taidetoiminnan avulla voidaan ennalta ehkäistä ja korjata nuorten mielenterveysongelmia. Taiteen tekeminen voi toimia nuorille minän rakennusaineena ja purkautumiskeinona. Sosioemotionaalisista häiriöistä kärsivien nuorten kuntoutuksessa taiteen käyttö antaa nuorille mahdollisuuden luovaan toimintaan, minäkuvan vahvistamiseen ja itsensä toteuttamiseen. Onnistumisen kokemukset ovat sitä tärkeämpiä mitä vähemmän nuori on kokenut niitä aikaisemmin elämässään. Positiivinen palaute on rakennusaine itsetunnolle ja myönteinen tunne-elämän kokemus. Taiteen avulla nuori pystyy tiedostamaan tunteita ja ilmaisemaan itseään.

Nuori voi purkaa tunteita joista ei muuten kehtaisi tai uskaltaisi puhua, esim. pelosta tai surusta. Nämä tunteet saattavat liittyä nuoren sen hetkiseen elämäntilanteeseen. Taiteen avulla nuorella on mahdollisuus harjoitella itsensä hallintaa ja työstää ahdistavia ja vaikeita asioita. Taiteesta voi tulla nuorelle harrastus jossa hän voi tuntea kuuluvansa ryhmään ja jonka avulla hän voi kiinnittyä takaisin yhteiskuntaan (Bethell, 2014.)

2.2.3 Taidelähtöisen toiminnan haasteet

Lastensuojelussa luovuuden potentiaalia syövät kiire ja resurssipula. Asiakasmäärät työntekijää kohden ovat liian suuria, henkilökunnan vaihtuvuus on suuri sekä alalla on paljon epäpäteviä työntekijöitä. Luottamuksellisen ja pitkäkestoisen suhteen rakentaminen aikuisen ja lapsen välille on haasteellista jos omahoitajat vaihtuvat, lapsen sijoitus on määräaikainen tai työntekijöiden työnkuvat muuttuvat. Taiteellinen toiminta voi olla kyseenalaistavaa, hämmennystä herättävää tai hajottavaa. Taide on käytäntönä epävarmaa eikä sen käynnistämistä prosesseista voi olla varma (Krappala & Pääjoki [toim.] 2003, 13; Pääjoki 2004, 73.) Bethellin (2014) kokemuksen mukaan pelkkien terapeuttisten ominaisuuksien hyödyntäminen ei tee toiminnasta terapiaa, mutta voi olla luonteeltaan terapeuttista. Kuvataideterapeuttinen toiminta ja myös esim. tanssiminen, draamatyöskentely ja musiikin kuuntelu, saattavat laukaista ennalta-arvaamattomia tunnekokemuksia yksilössä. Näitä tilanteita ei tarvitse pelätä mutta on hyvä jos voi pyytää apua toiselta tiimin jäseneltä tai muulta asiantuntijalta. Varsinaista kuvataideterapiaa saa harjoittaa vain koulutuksen saanut kuvataideterapeutti. Traumaattisten tapahtumien kanssa työskentelyyn ja purkuun tarvitaan aina terapiakoulutuksen saanut henkilö.

Näkyväksi tekeminen taiteen keinoin paljastaa usein käytäntöjen epäkohdat ja ravistelee henkilökunnan asenteita. Toimintatapojen ja ajattelun muuttaminen kiireettömyyttä ja luovuutta vaalivaksi vaatii asenneilmaston muutosta ja pitkäjänteistä kehittämistyötä sekä työn uudelleen organisoimista. Toimintakäytännöissä tarvitaan koulutusta, käytännön tutkimusta, lisäresursseja muutosvalmiutta ja yhteisiä näkemyksiä jotta taidelähtöiset menetelmät saavuttavat vakiintuneen aseman lastensuojelussa. Tärkeä perusedellytys taidelähtöisten menetelmien yleistymiselle auttamistyön rakenteissa on toiminnan juurruttaminen yhdeksi osaksi perustyötä. Ei projektiluonteisena tai määräaikaisena hankkeen tai kuormittavana lisänä. Toinen toiminnan perusedellytys ja jatkuvuuden takaaaja on työyhteisön jäsenten mukaan saaminen / mukana pitäminen, informoiminen, joustavat rakenteet ja johdon sitouttaminen. Asennetalla onnistuminen edellyttää uteliaisuutta, ennakkoluulotonta ja avointa mieltä sekä monita hoisen yhteistyön merkityksen ymmärtämistä. Edellä mainitut onnistumisen edellytykset ovat myös toiminnan haasteita resurssien, asenteiden, käytänteiden ja rakenteiden tasolla (Bardy & Känkänen 2005a; Rantala ym. 2010; Rantala 2011, 16-17.)

Sosiaalityöntekijät kokevat innokkuudestaan ja valmiudestaan huolimatta, että resursseja on liian vähän ja rakenteet puuttuvat jotta he voisivat käyttää tarpeeksi omaa ammattitaitoaan ja luovuuttaan (Karvinen-Niinikoski ym. 2005, 88-92). Nykyisin taidelähtöinen toiminta lastensuojelussa on yksittäisten, innostuneiden työntekijöiden varassa ja pääsääntöisesti projektiluonteista. Jotta taidelähtöinen toiminta saadaan saatettua lastensuojelun palvelurakenteisiin ja taidelähtöistä toimintaa saadaan kehitettyä, tulee ottaa huomioon toiminnan tuottajien ja kuluttajien sekä rahoittajien näkökulmat (Kuitu 2011.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on alettu käyttämään erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä ja luovia käytänteitä yhä enemmän osana kasvatus- ja hoitotyötä. Työntekijät joutuvat hakemaan paikkaansa uudelleen työkentällä (Bardy & Känkänen 2005a, 125.) Kehitys tuo uusia haasteita sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöille koska muutos toimintakulttuurissa horjuttaa myös asiantuntija- ja valta-asetelmia. Taiteen käytön edistäminen riippuu työyhteisön toimintakulttuurista. Onko se kannustava, kokeilunhaluinen ja salliva. Muutoksessa on kysymys poliittisesta tahdosta, asenteista ja halusta uudensuuntaamiseen verkostoihin ja kumppanuuksiin (Määttä 2007,25.)

Haasteena tai riskinä sosiaali- ja nuorisotalon ammattilaisten vastauksista nousi huoli siitä, että taide voi tehdä myös pahaa. Taidelähtöiset menetelmät saattavat nostaa pintaan vanhoja traumoja tai laukaista ennalta arvaamattomia reaktioita osallistujissa. Tämä koettiin selvästi epävarmuutena käyttää toiminnallisia menetelmiä. Koettiin, että terapiaosaajien läsnäoloa tarvitaan. Sosiaalialan puolella taidelähtöisten metodien käyttö on vielä vähäistä ja siksi esille tullut huoli on hyvin ymmärrettävää.

2.2.4 Taidetoiminta syrjäytymisen ehkäisyssä

Alun perin syrjäytymisellä tarkoitettiin ennen aikaista työmarkkinoilta poistumista työkyvyttömyyden tai työttömyyden takia. Myöhemmin se on laajentunut koskemaan köyhyyttä, kyvyttömyyttä, eristyneisyyttä ja yleistä huono-osaisuutta. Näissä tilanteissa huomio on kohdistunut taloudellisiin ja sosiaalisiin asioihin. Myös seksuaalinen, rodullinen ja sukupuolinen syrjäytyminen on ollut keskusteluiden kohteena. Syrjäytyminen saatetaan liittää jopa sosiaalisen koheesion heikentymiseen tai ylipäätään erilaisuuden seurauksiin. Lasten syrjäytymisestä alettiin puhua yleisemmin vasta 1990-luvulla (Taskinen 2001a, Heikkilä & Karjalainen 2000, Lämsä 1998, Helme & Karisto 1992, 8.) Taimi-hankeessa syrjäytymistä lähestytään kolmella eri tavalla. Syrjäytyminen tai sen uhka ja riski, on suhdekäsite. 1) Lapsiväestön ja yhteiskunnan suhde: lapsiväestön ja lapsiperheväestön suhde muihin osoittaa, että köyhien joukossa lapsien osuus on lisääntynyt (Sauli 2001a,b, 9). 2) Lapsuuden ja kulttuurin suhde: mitä lapsuuden ja lasten kanssa pitäisi tehdä? Miten lapsiin tulee suhtautua? Onko lapsuus loitonnut lasten omiin paikkoihin, vanhempien ja lasten kohtaamisten vähyden vuoksi? Onko niin, että elämän

eriarvoistumisen ja elämäntyylien myötä ideaali hyvästä ihmisestä on kaventunut? Kuinka paljon on kyse väärin viritetyistä tavoitteista? 3) Oman itsen ja maailman suhde: laiminlyödyt-torjutut- ja pahoinpidellyt lapset (Forsberg 2000, 9-10.) Syrjäytymiseen ja liittymiseen vaikuttava ylisukupolvinen dynamiikka on mielenkiintoinen kysymys. Mikä vaikuttaa siihen, toistuuko vanhemman ristiriitainen menneisyys lapsen tulevaisuuteen? Tutkimusten pohjalta vanhemmuuden kannalta on hyvä jos pääsee lähelle omia lapsuuden kokemuksiaan realistisella tavalla. Kokemus/kertomus omasta elämästä muuttuu eri elämänvaiheissa. Kuvat säilyvät, mutta tekstit muuttuvat (Forsberg 2000, 10.). Bardin (1993, 11) mukaan, Fonagyn tutkimusryhmä totesi, että olennaista on se, että jokaisella on elävä kertomus itsestään joka liittyy nykyisen ja menneen johdonmukaisesti yhteen. Kielteisen sukupolviperimän katkaisussa olennaista on kyky ja mahdollisuus hahmottaa oma elämänsä, tunnemuistoja uskottavalla tavalla herättämällä. Jos omat kokemukset ja tunteet jäävät etäälle syrjäytymisriski kasvaa. Jos aikuisilla on valmiuksia kohdata omat historiansa emotionaalisella tasolla voivat he auttaa lapsia kohti omia kokemuksiaan. Kulttuurisen, sosiaalisen ja taloudellisen pääoman rinnalle nousee emotionaalinen pääoma kun yritämme ymmärtää syrjäytymisriskiä. Vastausmahdollisuuksia on koitettu löytää elämäkertaketjuhankkeessa taide- ja kulttuurilähtöisillä kehitysmenetelmillä (Bardy & Barkman 2001, 11-12.)

Taiteessa on voimaa ja kykyä saada mieli liikkeeseen. Mielen eri kerrokset tulee saada kommunikoimaan keskenään jotta kokemis- ja ajatustapoja voidaan muuttaa. Taiteilla on merkittävä tehtävä tietoisuuden avustamisessa. Taiteen korjaava kyky perustuu kykyyn integroida mielen eri kerroksia ja nähdä maailma paremmin. Taiteessa koeteltujen menetelmien aistiperäisyys vahvistaa integroivaa voimaa. Taidelähtöisten menetelmien tavoitteena on stimuloida rohkeutta ja kykyä tarinallisuuteen parantavana interventiona. Jos oma elämäntarina on pirstaloitunut myös tulevaisuus näyttää kaoottiselta, jolloin elämäkerronnallisuus on selviytymisen elinehto (Bateson 1987, 128.)

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset voidaan jakaa neljään eri kategoriaan. Taide ja kulttuuri; 1) tuottavat nautintoa ja tarjoavat elämyksiä. 2) edistävät verkostojen ja yhteisöllisyyden muodostumista. 3) lisäävät elinpiirin viihtyisyyttä. 4) niillä katsotaan olevan yhteys hyvänä koettuun terveyteen (Malte-Colliard & Lampo 2013, 8.)

2.3 Ryhmätoiminta ja yhteisöllinen taidetoiminta

Ryhmätoiminta on tehokasta toimintaa jonka vahvuus on vertaistuki. Usein juuri se koetaan ryhmän parhaana antina. Yhteisöllinen taidetoiminta sopii hyvin sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoitteluun, sillä toiminta perustuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Yhteisöllisyys rakentuu toiminnassa sekä tiedostamattoman, että tietoisien jakamisen kautta. Nuoret kokevat itsensä tärkeiksi kun he tuntevat tulevansa

kuulluksi. Taidetoiminnassa vuorovaikutuksellinen suhde ja yhteistyötaidot syntyvät luontevasti, yhdessä tehden ja toinen toistaan auttaen. Teoksista puhuminen ja yhdessä taiteen tekeminen ovat vuorovaikutusta niin omien ajatusten kuin muiden yhteisön jäsenten kanssa. Luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin rakentamisen vastuu on ohjaajalla. Toiminnassa tulee korostaa tasa-arvoisuutta ja inhimillisyyttä sekä kunnioittavaa ja myönteistä suhtautumista muihin toimijoihin. Yhteisöllisyys joka saavutetaan yhteisöllisen taidetoiminnan avulla, lisää osallistujien hyvinvointia vahvistamalla heidän sosiaalisia taitoja ja arkipäivän elämäntähtäilyä. Ryhmätyön kautta lisääntyneet sosiaaliset taidot vaikuttavat usein myönteisesti myös tulevaisuudessa (Hiltunen & Huhmarniemi 2010, 22,24.)

2.4 Voimaantuminen

”Voimaantumisella tarkoitetaan oman persoonallisen voimantunteen kehittämistä, itsensä voimistamista, vahvaa voimantunnetta ja vahvan sisäisen voimantunteen kokemista. Voimaantuminen liittyy elämäntähtäilytaitoihin. Englanninkielisen sanan Empowermentin suomenkieliseksi vastineeksi on esitetty voimaantumista, voimaannuttamista, voimistamista, valtuuttamista ja valtauttamista”(Tuomainen 2014.)

Voimaantuminen on selkeästi yhteydessä ihmisen hyvinvointiin johon kuuluu fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvin olon tunne. Voimaantuminen liittyy omaan kasvuun ja sitä voidaan vahvistaa konkreettisten asioiden määrittelyllä ja seurannalla sekä keskustelemalla. Voimaantuminen näkyy ihmisissä erilaisina ominaisuuksina, taitoina, käyttäytymisenä ja uskomuksina. Voimaantunut ihminen uskoo itseensä ja omiin kykyihinsä ja hän uskoo, että hän pystyy tekemään päätöksiä, voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimia tavalla joka vahvistaa hänen omaa elämäänsä (Tuomainen 2014.)

Voimaantumisprosessi on sosiaalinen, persoonallinen ja henkilökohtainen prosessi. Myös oman elämän hallinta liittyy voimaantumiseen. Voimaantumisen sosiaalisia ulottuvuuksia löytyy yhteisöistä, organisaatioista ja ryhmistä. Sosiaalinen vahvistaminen on elämäntähtäilyllä kokonaisvaltaista tukemista. Sosiaalialan työssä voidaan tukea asiakkaan voimaantumista tarjoamalla asiakaslähtöistä palvelua, jossa asiakkaan omat lähtökohdat ja tarpeet ovat keskiössä (Tuomainen 2014.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Käyn tässä kappaleessa läpi opinnäytetyöni tarkoituksen, tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymyksiä opinnäytetyössäni oli kaksi ja käsittelin kysymyksiä neljän teeman kautta.

Opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää sosiaalialan ammattilaisten näkemyksiä taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteesta sosiaaliseen kuntoutukseen.

Tavoitteenani oli tutkia sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemyksiä taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteesta sosiaaliseen kuntoutukseen. Lisäksi pohdin miten taidetoimintaa voidaan hyödyntää sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi, sosiaalisessa kuntouttamisessa, syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa. Keskityin pääsääntöisesti ryhmille tarkoitettuun toimintaan.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia näkemyksiä sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisilla on taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteesta sosiaaliseen kuntoutukseen?
2. Mitkä ovat sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten näkemysten mukaan, taidetoiminnan mahdollisuudet sosiaalisen kuntouttamisen kentällä, työttömien- / syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa?

Käsittelin tutkimuskysymyksiä neljän teeman kautta:

1. Mitä on sosiaalinen kuntoutus / taidetoiminta?
2. Mikä on sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten omakohtainen suhde taidetoimintaan ja mitä he ajattelevat sen tarkoittavan omalla kohdallaan?
3. Miten taidetoiminta soveltuu sosiaaliseen kuntoutukseen?
4. Mitä taidetoiminnan sisällyttäminen sosiaaliseen kuntouttamiseen vaatii/ mikä sitä estää ja mitä toiveita työntekijöillä on taidetoimintaa kohtaan, osana sosiaalista kuntoutusta?

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Käyn tässä kappaleessa läpi miten toteutin opinnäytetyöni. Esittelen opinnäytetyöni toimintaympäristön ja yhteistyökumppanin.

4.1 Toimintaympäristö

4.1.1 Tenho-hanke

Tenho, eli elämäntaitoja nuorille taiteen keinoin- hanke, on kolme vuotinen, Suomen Lasten ja Nuorten säätiön hallinnoima hanke, vuosille 2015 - 2018. Hankkeen rahoitus tulee Sosiaali- ja terveysministeriön Euroopan sosiaalirahastosta ja hankkeessa on mukana Helsinki, Vantaa, Varkaus, Kajaani, Oulu ja Tampere. Näissä kaupungeissa järjestetään sirkus-, teatteri- ja elokuvatoimintaa. Toiminta vaihtelee eri kaupunkien kesken. Hankkeessa tarkastellaan eri taide- menetelmillä, ilman työ- ja opiskelupaikkaa olevien nuorten tukemisen mahdollisuuksia, nuorten ohjaus- ja palveluverkostojen suhdetta toimintaan ja taidelähtöisen toiminnan vaikuttavuutta (Nuori.fi, 2016.)

Kohderyhmänä hankkeessa on alle 29-vuotiaat nuoret, joilla ei ole tällä hetkellä työ- tai koulutustaikaa. Mukana hankkeessa taidepuolen edustajana ovat Pirkanmaan elokuvakeskus Tampereella, Vaara-kollektiivi Kajaanissa, Sirkus Magneta Helsingissä ja Vantaalla, Tähtisirkus Oulussa ja Varkauden Kaupungin teatteri Varkaudessa. Nuorisotutkimusseura vastaa hankkeen tutkimuspuolesta, johon myös oma opinnäytetyöni kytkeytyy. Koulutuspuolesta hankkeessa vastaa Laurea-ammattikorkeakoulu. (Hankehakemus, 2015.)

Tenho-hankkeella on viisi tavoitetta:

- 1) Hankkeessa mallinnettujen menetelmien ja toimintamallien levittäminen
- 2) Palveluverkon kehittäminen moniammatillisessa yhteistyössä
- 3) Alan osaamisen kehittäminen
- 4) Menetelmien ja toimintamallien kehittäminen
- 5) Nuorten elämäntaitojen vahvistaminen

Tavoitteiden toteutus sijoittuu hankkeen eri toteutusajankohtiin. Osaa tavoitteista on toteutettu jo heti alusta alkaen ja osa toteutuu vasta hankkeen edetessä (Hankehakemus, 2015.)

4.2 Tutkimusmenetelmät

Käyn tässä osiossa läpi käyttämäni tutkimusmenetelmät, kertoen mitä tutkimusmenetelmää käytin opinnäytetyötä tehdessäni, miten aineistonkeruu tapahtui, sekä kuinka aineisto käsiteltiin.

4.2.1 Laadullinen tutkimus

Toteutin opinnäytetyöni laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus on aina luova ja ainutkertainen tutkimus (Alasuutari, 1994, 18). Laadullinen tutkimus tuo näkökulmia käytännöstä eli empiriasta, ja muotoilee niistä erilaisia teorioita. Ymmärrys tutkitavasta ilmiöstä on laadullisen tutkimuksen tavoite (Kananen 2014, 26.) Laadulliselle tutkimukselle on luontaista, että se nojaa osittain aikaisempaan tutkimukseen tai aikaisempiin, tekijänsä kokemuksiin (Alasuutari 2001, 254). Oleellista laadullisessa tutkimuksessa on osallistuvuus. Tavoitteena on tuoda esille tutkittavien oma näkökulma. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä on myös pieni otanta. Tuloksista ei voi määritellä ennako-oletuksia, vaan aineiston tarkoitus on löytää uusia näkökulmia (Eskola & Suoranta 1998, 16-20.)

Teemahaastattelun keinoin tekemässäni tutkimuksessa laadullisen tutkimuksen tavoite toteutui hyvin. Haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden oma näkökulma tuli selvästi esille. Pyrin saamaan tietoa siitä, kuinka sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaiset itse näkivät taidelähtöisen toiminnan osana sosiaalista kuntoutusta. Myös pieni otanta puoltaa laadullisen tutkimuksen

valintaa. Uusia näkökulmia suhteessa aiemmin tehtyihin tutkimuksiin ei juurikaan tullut esiin, mutta itselläni ei myöskään ollut ennakko-oletuksia vastaajien vastauksista.

4.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu kohdentuu tiettyihin teemoihin, joita käydään läpi tarkentavin kysymyksiin haastattelussa. Teemahaastattelu ei edellytä kokeellisesti aikaansaattua, yhteistä kokemusta käsiteltävistä teemoista. Tällä menetelmällä voidaan tutkia kaikkia yksilön uskomuksia, tunteita, ajatuksia ja kokemuksia. Etusijalla teemahaastattelussa on haastatteluun osallistuvien elämysmaailma ja heidän omat määritelmänsä eri tilanteista. Näin saadaan tutkittavien oma ääni kuuluviin ja vapauttaa haastattelun, tutkijan omasta näkökulmasta. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä koska haastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille haastateltaville samat (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-48.)

4.3 Aineiston käsittely

Käyn tässä osiossa läpi miten käsittelin teemahaastattelun avulla saamani aineiston. Kerron litteroinnista sekä menetelmistä joita käytin analyysivaiheessa.

4.3.1 Litterointi

Litteroinnissa voi käyttää kahta eri tapaa. 1. Puhtaaksi kirjoittaa koko haastatteludialogi tai pelkkä haastateltavan puhe tai tietyt teemat. 2. Tehdä päätelmiä tai koodata teemoja suoraan aineistosta ilman tekstin puhtaaksikirjoittamista (Hirsjärvi & Hurme 2009, 138-140.) Itse tein litteroinnin eli puhelinhaastattelun kirjoittamisen kirjalliseen muotoon sekä kokosin yhteen eri teemojen alle sähköpostihaastatteluiden vastaukset. Aluksi käytin sanatarkkaa litterointia mutta lopulliseen opinnäytetyöhöni kokosin vastaukset jättäen ylimääräiset, merkityksettömät asiat pois. Säilytin kuitenkin alkuperäiset ilmaukset ja asiasisällö, jotka lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Tallentamani puhelinhaastattelun kuuntelin pätkissä, kirjoittaen ylös vastaukset sanatarkasti ensimmäisellä kerralla ja myöhemmin opinnäytetyöhön koottuihin vastauksiin kirjoittaessani jätin vain asiasisällön tekstiin. Toimin samoin myös sähköpostihaastattelun kohdalla.

Aineisto ei ollut kovin laaja, joten litterointivaihe sujui nopeasti. Opinnäytetyöni loppuvaiheessa poistin sähköpostilla saamani haastatteluvastaukset koneeltani sekä puhelimellani äänittämäni haastattelun. Näin pystyin säilyttämään vastaajien anonymiteetin ja toimimaan luottamuksellisesti ja eettisesti oikein.

4.3.2 Analyysi

Käytin tutkimuksessani laadullista analyysia ja menetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelussa keskustellaan ennalta päätettyjen aiheiden ympärillä ja aiheiden laajuus ja järjestys saattavat vaihdella. Teemahaastattelu on muodoltaan hyvin avoin. Teemahaastattelumateriaalin voidaan katsoa olevan vapaasti puhuttua, haastateltavan omia ajatuksia ja puhetta (Eskola & Suoranta 1998, 87-88.)

Analyysimenetelmäksi sopi luontevasti teemoittelu jossa aineisto jaetaan teemojen mukaan ja pelkistetään (Aaltola & Valli 2010, 43). Teemoittelussa tuodaan esille asioita jotka toistuvat useamman haastateltavan vastauksissa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 173). Toteutin teemahaastattelun puhelin- ja sähköpostihaastatteluna. Alkuperäinen tarkoitukseni oli toteuttaa teemahaastattelut henkilökohtaisina haastatteluina paikan päällä mutta oma tiukka aikatauluni ja vastaajien aikataulut eivät kohdanneet. Yksi haastateltavista toivoi puhelinhaastattelua ja neljä haastattelua toteutettiin sähköpostihaastatteluna. Haastateltavat lähtivät mielellään mukaan Tenho-hankkeen puitteissa tehtävään opinnäytetyö prosessiini. Vain yksi taho ei koskaan vastannut haastattelupyyntöni. Haastatteluun osallistumiseen voi motivoida kolme eri tekijää. 1. haastateltava voi kertoa omista kokemuksistaan, 2. haastateltava voi tuoda esille oman mielipiteensä tai 3. haastateltavalla on aiempi positiivinen kokemus, tutkimushaastatteluun osallistumisesta (Aaltola & Valli 2010, 27-28.)

Aineiston keruun jälkeen purin vastaukset teemoittelun keinoin. Kirjoitin ensin vastaukset auki ja sen jälkeen tutkin niitä eri teemojen kautta. Teemahaastattelu perustui tutkimuskysymyksiini joita käsittelin 4 eri teeman kautta. Vertailin saatuja vastauksia teoriaan ja aiempiin kokemuksiin pohjautuviin kirjallisiin toteutuksiin.

Litteroitua aineistoa tuli yhteensä vain 5 sivua haastateltavien vähäisestä määrästä johtuen (5 henkilöä). Tutkijan tehtävä on välittää tietoa haastateltavien käsityksistä, ajatuksista, tunteista ja kokemuksista. Tutkija voi lähestyä tehtävää monella tavalla, suorasti tai epäsuorasti. Epäsuoraa lähestymistä on esim. kuvien tulkitseminen. Yleisempi ja suorempi tapa on kysyä ihmiseltä itseltään hänen kokemussisältöjään, uskomuksiaan ja arvostuksiaan (Hirsjärvi & Hurme 2014, 41.) Itse käytin suorempaa tapaa, teemahaastattelun keinoin.

5 Tutkimustulokset

Kerron tässä osiossa millä keinoin lähdin purkamaan saamiani teemahaastatteluvastauksia sekä esittelen saamani tutkimustulokset verraten niitä teoriapohjaiseen kokemustietoon.

5.1 Haastatteluiden teemoittelu

Purin tekemäni teemahaastattelut teemoittelun keinoin etsien yhteneväisyyksiä vastaajien vastauksista. Ensin keräsin saadut vastaukset jonka jälkeen lähdin tutkimaan niitä. Keräsin teemahaastattelussa käyttämäni tarkentavien kysymysten alle vastaukset jonka jälkeen analysoin saamiani tuloksia. Tarkastelin myös sitä, eroavatko sosiaalialan ja nuorisotalan edustajien vastaukset toisistaan. Käyn tässä tulososiossa myös vuoropuhelua teorian ja saamieni vastausten välillä, sekä peilaan sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä, taidetoimintaa järjestävien henkilöiden kokemuksiin ja näkemyksiin. Lähteinä mm. kuvataiteilija ja kuvataideterapeutti Satu Bethellin (2014) kokemukset ja näkemykset luovien toimintojen mahdollisuuksista terapeuttisena toimintana. Tässä tulososiossa vastaan tutkimuskysymyksiini, 1. Minkälaisia ajatuksia ja näkemyksiä sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisilla on taiteeseen perustuvasta toiminnasta, suhteesta sosiaaliseen kuntoutukseen? 2. Mitkä ovat sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten näkemysten mukaan, taidetoiminnan mahdollisuudet sosiaalisen kuntouttamisen kentällä, työttömien- / syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa? Kokosin tarkentavien kysymysten alle sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten vastaukset.

5.2 Tutkimuksen tulokset

Käyn läpi vastaajien vastauksista teemoittelun avulla saadut tulokset kysymys kerrallaan, vastaten tutkimuskysymyksiini. Kursivoidussa tekstissä on yhden vastaajan suora kommentti. (S) lauseen perässä tarkoittaa sosiaalityöntekijää ja (N) nuorisotyöntekijää.

Mitä sosiaalinen kuntoutus on?

Haastateltavien mielestä sosiaalinen kuntoutus on sosiaalisten taitojen tukemista jotta henkilö pystyy palaamaan ja osallistumaan yhteiskunnan palveluihin ja aktivoituu sosiaalisesti omassa elämässään. Sosiaalinen kuntoutus myös tukee asiakasta arjen hallinnassa. Lisäksi pyrkimyksenä on pitää asiakas mukana yhteiskunnassa sekä lisätä hänen osallisuuttaan. Sosiaalisella kuntoutuksella autetaan asiakasta löytämään mielekästä tekemistä.

”Asiakkaan elämänhallintaan liittyvää ja yleistä pärjäämistä ja työllistymistä edistävää. Auttaa asiakasta pärjäämään omassa elämässään. osallistumalla tällaiseen toimintaan.” (S)

Mitä taidetoiminta on?

Sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaisten mukaan taidetoiminta on kulttuuria, luovaa toimintaa, ilmaisua, tunnetiloja, taiteen menetelmiä tai taiteellisuutta sekä omien voimavarojen kokeilemistä ja löytämistä.

”Taidetoiminta on erilaisten taiteen keinojen kautta toteutettavaa toimintaa.” (S)

Mitä mieltä uudesta sosiaalihuoltolaista?

Vastaajien mielestä uusi sosiaalihuoltolaki selkiyttää sosiaalisen kuntoutuksen käytänteitä ja käsitettä. Uutta lakia pidetään velvoittavampana ja yksityiskohtaisempaan kuin vanhaa sosiaalihuoltolakia. Lakia pidettiin hyvänä jos se pakottaa eri toimijat tekemään aitoa yhteistyötä ja poistaa päällekkäistä arviointia ja alkukartoitusta sekä turhaa byrokratiaa. Jos laki saa viranomaiset toimimaan asiakaslähtöisesti ja jos nuori / muu asiakas saa lain johdosta vihdoin yhden ja saman luotettavan ihmisen, joka on ja pysyy tukena koko asiakasprosessin ajan. Haasteena nähtiin pätevien sosiaalityöntekijöiden riittävyys ja selkeiden ja aktivoivien palvelukonseptien kehittäminen ja työnjaon, työprosessien asiakasvalikoinnin sekä ohjauksen mallien kehittäminen.

”Kyllä sosiaalihuoltolaki tuli tarpeeseen. Toivotaan lain auttavan monia, mahdollistamalla sosiaalisen kuntoutuksen aloittamisen. Haasteellista on, jos päteviä sosiaalityöntekijöitä on vähän, jotka kuntouttavan tarpeen/arvion voi tehdä.” (N)

Mitä ajattelet taidetoiminnan olevan / näkyvän omassa työssäsi ja työyhteisössäsi?

Taidetoiminta ei näy tällä hetkellä kovin paljon sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten työssä. Nuorten matalan kynnyksen toiminnassa käytetään hyvinkin paljon esim. itsetunnon kehittämisen apuvälineenä taidetoimintaa. Myös nuorille kuntoutujille käytetään paljon itseilmaisun välineenä taidetoimintaa. Lisäksi nuoria ohjataan säännöllisesti mukaan Tenho-hankkeeseen. Omassa työssä taidetoiminta näkyy taidepainotteisten menetelmien käyttönä erityisesti ryhmätilanteissa.

”Tällä hetkellä ei näy kovinkaan paljon. Kohderyhmänä ovat nuoret ja nuorten matalan kynnyksen toiminta, jossa sitä käytetään hyvinkin paljon esim. itsetunnon kehittämisen apuvälineenä. Myöskin nuorille mielenterveyskuntoutujille sitä käytetään paljon itseilmaisun välineenä.” (S)

Mitkä ovat omat asenteesi ja ennakko-odotuksesi taidetoimintaa kohtaan?

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten omat asenteet ja ennakko-odotukset taidetoimintaa kohtaan ovat positiiviset. Koetaan, että taidetoiminta voi auttaa ihmisiä jaksamaan ja löytämään omia, uusia voimavaroja. Tenhoryhmä voi toimia ja olla palkitseva nuorille. Kokemukset oman työn kautta ovat, että nuoret kiinnittyvät ryhmään ja kokevat ryhmän antoisana. Pysyvänä toimintana ei välttämättä täytyä kaikkia kriteereitä mutta hankkeena hyvä, kun on rajallinen aika.

”Taide on yksi mahdollisuus saavuttaa erinäisiä taitoja ja vahvistua ihmisenä. Ennakko-odotukseni taidetta kohtaan ovat hyvät ja avoimen realistiset. Tenho-ryhmä voi toimia ja olla

palkitseva nuorille. Kokemukseni työni kautta on, että nuoret kiinnittyvät ryhmään ja kokevat sen antoisana.” (N)

Oletko itse motivoitunut ohjaamaan nuoria taidelähtöisten toimintojen piiriin?

Vastaajat olivat kaikki motivoituneita ohjaamaan nuoria taidelähtöisten toimintojen pariin. Lisäksi todettiin, että ohjaus on aina kiinni nuoren omasta tilanteesta, motivaatiosta ja kyvyistä osallistua eri taidelähtöisiin toimintoihin.

”Kyllä. Ja riippuu hyvin paljon ohjaajan ammattitaidosta. Ohjaus on toki aina kiinni nuoren tilanteesta, kyvyistä ja motivaatiosta.” (N)

Onko sinulla omakohtaisia kokemuksia taidelähtöisten toimintojen käytöstä / vaikuttavuudesta?

Omakohtaisia kokemuksia taidelähtöisistä toiminnoista oli suuremmalla osalla vastaajista, omien harrastusten, kuten musiikin, kuvataiteen ja tanssin kautta.

”On harrastusten kautta. Osa jatkunut lapsuudesta tähän päivään. Kuvataide, öljyvärimaalaukset, piano ja tanssi.” (N)

Miten voisit sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisena hyödyntää taidelähtöistä toimintaa omassa työssäsi?

Vastaajat totesivat, että voivat hyödyntää taidelähtöistä toimintaa työssään vielä aika vähän. Sosiaalityöntekijän työ on viranomaislähtöistä mutta perhetyöntekijät hyödyntävät taidetoimintaa. Kuvataideterapeutit käyttävät työssään kuvataidetoimintaa ja tarinaterapiaa. Nuorisotyössä otetaan taiteen vaihtoehdot huomioon pienryhmän sisältöjen suunnittelussa ja käytetään taidetta ohjausmenetelmissä. Resurssien niukkuus koettiin ongelmana kaikissa kutien toiminnassa. Lisähaasteena koettiin se, että niukkojen resurssien kohdentamisesta päättävät poliitikot eikä sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaiset.

”Pienryhmän sisältöjen suunnittelussa otamme taiteen vaihtoehdot huomioon. Käytämme taidetta ohjausmenetelmissä. Lisäksi Tenho hanke/ryhmä kulkee työssäni tiiviisti rinnalla ja on vaihtoehtona nuorille.” (N)

Mitä mahdollisuuksia näet taidetoiminnalla sosiaalisessa kuntoutuksessa?

Taidetoiminnan mahdollisuuksina sosiaalisessa kuntoutuksessa nähtiin, että taidetoiminta on hyvä väline ryhmätoiminnassa. Taidetoiminta voi auttaa ihmistä löytämään uusia voimavaroja ja auttaa ihmistä jaksamaan. Taidetoiminnassa voi harjoitella monia eri asioita. esim. vuorovaikutustaitoja, tunneilmaisua ja tunteiden käsittelyä, esiintymistaitoja ja ryhmätyötaitoja.

”Taidetoiminta voi auttaa ihmistä jaksamaan ja löytämään omia, uusiakin voimavaroja. Kuntien palveluiden ja sote-palveluiden osaksi voisi nivoa paljon enemmän taidelähtöistä toimintaa, mutta siihen tulisi saada valtiolta rahoitusta.” (N)

Miten suhtaudut taidetoimintaan osana sosiaalista kuntoutusta?

Vastaajat suhtautuivat taidetoimintaan osana sosiaalista kuntoutusta positiivisesti. Eri lähestymistapoja ja menetelmiä voisi valita oman osaamisen ja kohderyhmän mukaan. Vastauksissa todettiin, että nuorella täytyy kuitenkin olla oma halu ja kyky osallistua ja, että toiminta ei sovi kaikille.

”Suhtaudun positiivisesti. Eri menetelmiä ja lähestymistapoja ja voi valita oman osaamisen ja kohderyhmän perusteella.” (S)

Miten taidetoiminta soveltuu mielestäsi sosiaaliseen kuntoutukseen ja mitä uutta sen toisi?

Taidetoiminnan soveltuvuus sosiaaliseen kuntoutukseen koettiin hyväksi ja uskottiin, että taidetoiminta toisi uusia ulottuvuuksia kuntoutukseen ja voisi auttaa ihmisiä löytämään uusia voimavaroja itsestään. Taidetoiminnan koettiin antavan uuden mahdollisuuden nuorelle saada positiivisia kokemuksia ryhmässä, joka heijastuu parempina taitoina selviytyä elämässä toisten ihmisten kanssa. Taidetoiminnan avulla voisi päästä kiinni johonkin vaikeaan aiheeseen mielekkäämmällä tavalla tai kiertoteitse. Esim. työttömyys voi olla jollekin arka puheenaihe.

”Voi päästä johonkin aiheeseen kiinni ja tuoda uutta siinä mielessä, että asiat joita täällä sosiaalitoimessa käsitellään, arkoja asioita asiakkaalle esim. työllistyminen, voi päästä mielekkäämmiin tai kiertoreittiä asiaan. Teatterijutussa ei tarvitse olla oma itsensä, voit tuoda itsestäsi jotain esille silti.” (S)

Mitä ajatuksia taidetoiminta sosiaalisessa kuntoutuksessa ”välineenä”, sinussa herättää?

Välineenä taidetoiminta koettiin myönteisenä ja voimaannuttavana.

”Se olisi oikein hyvä väline, jos se ”virallisesti” hyväksyttäisiin ja määriteltäisiin osaksi sosiaalista kuntoutusta ja jos sen toteuttamiseen/hankkimiseen saataisi myös rahoitusta.” (N)

Mitä taidetoiminta sosiaalisessa kuntoutuksessa mielestäsi vaatii työntekijöiltä?

Taidetoiminnan koettiin vaativan työntekijöiltä rohkeutta ja luovuutta ja koulutusta aiheeseen liittyen sekä osaamista motivoida muita esim. nuoria taidetoimintaan. Myös erilaisen mielenterveydellisten oireiden / häiriöiden tuntemista ja tunnistamista, hienostuneisuutta lukea nuoren kyvykkyyttä ja valmiuksia osallistua toimintaan sekä tunneälyä. Lisäksi tarvitaan koko palvelujärjestelmän tuntemusta.

"Rohkeutta ja innovatiivisia ajatuksia, osaamista motivoida myös muita, kuin nuoria, taidetoimintaan." (S)

Mitä esteitä taidetoiminnalle näet osana sosiaalista kuntoutusta?

Esteikisi taidetoiminnalle osana sosiaalista kuntoutusta koettiin työntekijöiden kiinnostuksen ja koulutuksen puute ja se, että taidetoiminta ei sovi kaikille. Osallistumisen kynnys voi olla liian korkea, taustalla esim. aiemmat, huonot kokemukset. Este ryhmätoiminnalle voi olla myös se, että asiakkaan kykyjä / motivaatiota ei ole selvitetty kunnolla. Vanhat traumat voivat nousta toiminnassa pintaan. Resurssien niukkuus koettiin myös suureksi ongelmaksi kaikessa kuntien toiminnassa sekä se, että taidetoimintaa ole määritelty virallisesti "kelpoiseksi" osaksi sosiaalista kuntoutusta. Huolena mainittiin myös se, että jos osallistujalla on traumausta voi esitys ja sen työstäminen tuoda esille jotain "traagista" eikä osallistuja ole vielä valmis terapeutukseen toimintaan. Tällaisten tilanteiden tueksi voisi toiminnassa olla mukana "terapeuttiosaajia".

"Osalle ei sovi. Kynnys voi olla korkea osallistua, taustalla huonot kokemukset. Esteenä ryhmätoiminnalle on myös se, jos asiakkaan motivaatiota/kykyjä ei ole selvitetty kunnolla. Vanhat traumat voivat nousta pintaan." (N)

Mitä toiveita itselläsi on työntekijänä taidetoiminnan suhteen?

Vastaajien toiveet työntekijänä, taidetoiminnan suhteen olivat, että taidetoiminnalle tulisi osoittaa tarpeeksi rahoitusta ja henkilökunnalle lisää koulutusta. Myös taidelähtöisten menetelmien pysyvyyttä nuorten keskuudessa toivottiin. Taidetoimintaa pitäisi ajatella laajempaan ja sitä tulisi tarjota eri kohderyhmille.

"Toivon menetelmän pysyvyyttä nuorten keskuudessa." (N)

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaiset nostivat haastatteluvastauksissaan esille asioita jotka puoltavat / "estävät" taidetoiminnan soveltuvuutta, osaksi sosiaalista kuntoutusta, alle 29-vuotiaiden työttömien tai syrjäytymisuhan alla olevien nuorten parissa.

Taidetoiminnan mahdollisuudet osana sosiaalista kuntoutusta koettiin hyvänä ja nuoria voimaannuttavana. Tenho-projektissa mukana olevat taidemuodot, varsinkin elokuvanteko ja teatteritoiminta koettiin erittäin hyväksi keinoksi nuorten itsetunnon ja elämänhallinnan parantamisessa. Teatteritoiminnassa nuori voi ottaa roolin jonka kautta hän voi käsitellä omia, henkilökohtaisiakin haasteita ja opetella erilaisia elämäntaitoja. Ryhmätoiminnan ja ryhmään kuulumisen tunteen tärkeys nousi myös ylös ammattilaisten vastauksissa. Esille nostettiin myös se, että ryhmätoiminta ei välttämättä sovi kaikille jos sosiaaliset taidot ovat hyvin huo-

not. Tenho-projektiin osallistuvien nuorten koettiin kiinnittyvän ryhmäänsä ja kokevan sen antoisana. Taidetoiminta koettiin hyväksi välineeksi juuri ryhmätoiminnassa jossa nuoret pääsevät turvallisesti harjoittelemaan sosiaalisia taitojaan ja elämän hallintaa. Vertaistuki nousi vastauksista yhtenä tärkeänä asiana.

Haasteelliseksi mainittiin se, että sosiaalinen kuntoutus itsessään koettiin vielä hyvin hahmotumattomana laissa ja taidetoimintaa ei virallisesti ole hyväksytty osaksi sitä. Sosiaali- ja nuorisotoiminnan ammattilaiset nostivat esille myös huolensa resurssien puutteesta. Taidetoiminta koettiin hyvänä välineenä mutta toteutuspuoli aiheutti huolta. Myös ammattitaitoisten ohjaajien puute nousi vastauksista huolen aiheena.

6 Tulosten yhteenveto, pohdita sekä opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tässä osiossa käyn läpi opinnäytetyön tutkimustuloksia ja vertaan tuloksia teoriaan. Pohdinnassa käyn läpi opinnäytetyö prosessia ja sen etenemistä kokonaisuudessaan sekä sitä mitä ajatuksia työskentely minussa herätti. Pohdin myös opinnäytetyöni luotettavuutta ja tarkastelen työtä ja sen tekemistä eettiseltä kannalta.

6.1 Yhteenveto

Tässä osiossa vedän yhteen saamiani tutkimustuloksia tutkimuskysymysten ja tarkentavien kysymysten kautta kohta kohdalta sekä vertaan tuloksia ja niiden samankaltaisuuksia/eroja, sosiaali- ja nuorisotyöntö ammattilaisten kesken, sekä tutkimaani teorian tietoon nähden.

Sosiaali- ja nuorisotoiminnan ammattilaisten näkemykset sosiaalisesta kuntoutuksesta olivat hyvin samansuuntaisia. Puhuttiin yhteiskunnallisesta osallisuudesta ja elämänhallinnasta sekä sosiaalisten taitojen tukemisesta. Sosiaalisen kuntoutuksen pyrkimyksenä nähdään asiakkaan osallisuuden lisääminen ja pyritään auttamaan asiakasta pärjäämään omassa elämässään.

Myös taidetoiminta koettiin hyvin samanlaisena toimintana, sekä sosiaali-, että nuorisotoiminnan ammattilaisten vastauksissa. Taidetoiminta on luovaa toimintaa, tunnetiloja, taiteen menetelmiä, kulttuuria ja taiteellisuutta.

Uutta sosiaalihuoltolakea pidettiin molemmissa ammattiryhmissä tervetulleena uudistuksena joka selkeyttää käytänteitä ja käsitteitä mutta on myös velvoittavampi ja yksityiskohtaisempi kuin vanha sosiaalihuoltolaki. Jos uusi laki pakottaa eri toimijat tekemään yhteistyötä ja poistamaan päällekkäisiä toimintoja sekä saa viranomaiset toimimaan asiakaslähtöisesti, se on hyvä asia. Hyvänä pidettiin myös sitä, että uusi laki korostaa omaa työntekijää. Haasteena pidettiin pätevien sosiaalityöntekijöiden riittävyyttä, tehdä kuntouttavaa arviota/tarvetta sekä

selkeiden ja aktivoivien palvelukonseptien, työnjaon, työprosessien, asiakasvalikoinnin ja ohjauksen mallien kehittämistä.

Taidetoiminnan näkyvyys omassa työssä koettiin tällä hetkellä aika vähäiseksi sosiaalityöntekijöiden työssä. Nuorisotyön puolella koettiin, että Tenho-hankkeen kautta taidetoiminnan pohjittaminen ja käyttö omassa työssä on lisääntynyt. Nuorisotyössä taidetoiminta näkyy taidepäinnotteisten menetelmien käyttönä erityisesti ryhmätilanteissa. Taidetoiminnan kerrottiin olevan luonteva osa kuntien sivistys-, vapaa-aika-, kulttuuri-, elämänlaatu- ja muita nuorisopalveluja mutta toivottiin, että näkyisi enemmän myös sote- ja kuntoutuspalveluissa.

Asenteet ja ennakko-odotukset taidetoimintaa kohtaan olivat molemmissa ammattiryhmissä hyvin positiivisia ja myönteisiä. Uskottiin, että taidetoiminta voi auttaa ihmisiä jaksamaan ja löytämään omia, uusia voimavaroja sekä saavuttamaan uusia taitoja. Taidetoiminta auttaa myös nuoria kiinnittymään ryhmään ja kokevat ryhmän antoisana.

Sekä sosiaali-, että nuorisotalan ammattilaiset olivat itse motivoituneita ohjaamaan nuoria taidelähtöisten toimintojen pariin. Tilanteeseen vaikuttaa toki myös nuoren oma tilanne, motivaatio ja kyky osallistua toimintaan.

Omaakohtaisia kokemuksia taidelähtöisestä toiminasta oli neljällä viidestä vastaajasta omien harrastusten kautta. Vastaajat olivat harrastaneet mm. musiikkia, tanssia, luovaa kirjoitusta, pianon soittoa, öljyväri maalausta ja kuvataiteita. Yksi nuorisotyöntekijä mainitsi myös Tenho-hankkeen lyhytelokuvien teon.

Sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaiset kokivat, että mahdollisuudet hyödyntää taidelähtöistä toimintaa omassa työssään ovat vielä rajalliset. He toivoisivat, että voisivat hyödyntää enemmänkin mutta omaa väylää ei ole vielä löytynyt. Tätä mieltä oli kaksi sosiaalityöntekijää. Yksi kommentti oli, että taidelähtöiset menetelmät voisivat pehmentää ”sossun” roolia ja toiminnalliset menetelmät olisivat hyvä väylä nuorten kanssa työskennellessä. Kaksi nuorisotyöntekijää olivat sitä mieltä, että taidelähtöinen toiminta soveltuu hyvin nuorten kanssa toimimiseen. Haasteena he pitivät resurssien niukkuutta.

Taidetoiminnan mahdollisuudet sosiaalisessa kuntoutuksessa koettiin hyväksi sekä sosiaali-, että nuorisotyön ammattilaisten parissa. Taidetoiminta todettiin hyväksi ”välineeksi” ryhmätoiminnassa, sekä harjoitteiden kautta, että tutustumalla eri kulttuurikohteisiin, esim. näytelyihin. Taidetoiminnassa voi harjoitella mm. vuorovaikutustaitoja, tunneilmaisua ja tunteiden käsittelyä, esiintymistaitoja ja ryhmätyötaitoja. Taidetoiminta voisi olla hyvä vaihtoehto myös nuorille, joilla on vaikeuksia sanoittaa asioita/ongelmia. Perinteinen huoneessa puhuminen ei sovi kaikille. Ilmaisutaidon ryhmät voisivat sopia heille paremmin.

Suhtautuminen taidetoimintaan osana sosiaalista kuntoutusta oli positiivista molemmille ammattiryhmille. Eri lähestymistapoja ja menetelmiä voisi valita oman osaamisen mukaan. Taidetoimintaa ei voi tehdä painostamalla, vaan nuoren oma halu ja kyky osallistua on otettava huomioon. Taidetoiminta koetaan voimaannuttavana menetelmänä.

Taidetoiminnan soveltuvuudesta sosiaaliseen kuntoutukseen ja sen tuomasta lisäarvosta vastaajat olivat positiivisella mielellä. Neljän vastaajan mielestä taidetoiminta soveltuu sosiaaliseen kuntoutukseen hyvin/erittäin hyvin ja yksi vastaajista totesi, että taidetoiminta soveltuu osalle mutta jos sosiaaliset taidot ovat hyvin heikot, kynnys ryhmämuotoiseen toimintaan voi olla liian suuri. Yksi sosiaalityöntekijä mainitsi, että taidetoiminnan avulla voidaan päästä kiinni johonkin vaikeaan aiheeseen mielekkäällä tavalla tai kiertoteitse. Taidetoiminta voi antaa nuorelle uuden mahdollisuuden saada positiivisia kokemuksia ryhmässä joka voi näkyä kykynä selviytyä paremmin elämässä toisten ihmisten kanssa

Taidetoiminta ”välineenä”, herätti molemmissa ammattiryhmissä toiveikkaita ja myönteisiä ajatuksia. Taidetoiminta koettiin kokeilemisen arvoiseksi asiaksi. Sen koettiin olevan nuoria voimaannuttavaa. Toivottiin, että taidetoiminta hyväksyttäisi virallisesti osaksi sosiaalista kuntoutusta, ja että sen toteuttamiseen saisi rahoitusta.

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten mielestä taidetoiminnan sisällyttäminen sosiaaliseen kuntoutukseen vaatisi työntekijöiltä rohkeutta ja luovuutta, innovatiivisia ajatuksia, osaamista ja koulutusta, viranomaisjärjestelmän tuntemusta, suhteessa luoviin toimintoihin, erilaisten oireiden/häiriöiden tuntemusta/tunnistamista, tunneälyä, ennakkoluulottomuutta, uskallusta heittäytyä ja saattaa itsensä naurunalaiseksi sekä vaikuttavuuden ja laadun seurantaa, asiakaslähtöisyyttä ja kehittämisvalmiutta.

Esteiksi/haasteiksi taidetoiminnalle osana sosiaalista kuntoutusta, mainittiin työntekijöiden kiinnostuksen ja koulutuksen puute, resurssien niukkuus, terapeuttiesaajien puute/saatavuus mukaan toimintaan. Haasteeksi koettiin myös se, että taidetoimintaa ei ole virallisesti määritelty, kelpoiseksi osaksi sosiaalista kuntoutusta.

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten toivoivat taidetoiminnalle tarpeeksi rahoitusta, lisää koulutusta, taidelähtöisten menetelmien pysyvyyttä nuorten keskuudessa ja että taidetoimintaa tulisi ajatella laajemmin ja tarjota eri kohderyhmille.

Sosiaali- ja nuorisotyön ammattilaisten vastaukset eivät juurikaan eronneet toisistaan. Harrastuneisuus taidepainotteisiin metodeihin nousi hieman enemmän nuorisotyöntekijöiden vas-

tauksista. He olivat myös enemmän käyttäneet taidelähtöisiä menetelmiä työssään. Sosiaalityöntekijän työ koettiin enemmän toimistotyöksi ja työskentelymetodin keskustelut olivat tutumpia ja yleisempiä.

Sosiaali- ja nuorisotyön ammattilaisten kokemukset ja näkemykset taidetoiminnan soveltuvuudesta, osaksi sosiaalista kuntoutusta, vastaavat hyvin pitkälti kokemuksellista teorian tietoa aiheesta. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen lehtori, Toivasen (2007, 122-125) mukaan, teatterin tekeminen on ollut nuorille taiteellisen oppimisen lisäksi oman identiteetin etsimistä. Toiminta on avartanut mielikuvia muista ihmisistä ja maailmasta sekä lisännyt luottamusta toisia ihmisiä kohtaan. Taiteen keinoin käsitellyt asiat siirtyvät nuorten omaan elämään. Teatteritoiminta näyttäisi myös vaikuttavan nuorten käsityksiin heitä ympäröivästä maailmasta. Teatterilähtöiset menetelmät avaavat mahdollisuuksia muutokselle sekä synnyttää uusia käsityksiä omasta osaamisesta ja omasta itsestään. Itsetunto ja oma minäkuva vahvistuvat. Teatteri tarjoaa erilaisia keinoja käsitellä minän kasvulle tärkeitä aiheita kokemus- ja tunne tasolla. Taiteen avulla nuoret voivat tutustua toisiinsa ja itseensä sekä saada välineitä tarkastella itseään ja heitä ympäröivää maailmaa. Juuri nämä samat asiat nousivat sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten haastatteluvastauksissa esille.

Teemahaastatteluvastauksissa nousi esille myös ryhmässä toimimisen tärkeys. Toki ryhmätyöskentelyvalmius tulee pohtia jokaisen nuoren kohdalla erikseen, onko nuori sillä hetkellä kykenevä tämän kaltaiseen toimintaan. Kokemuksellinen teorian tieto tukee oletusta ryhmätyöskentelyn positiivista vaikutuksista nuorille. Ryhmätoiminta on tehokasta toimintaa jonka vahvuus on vertaistuki. Usein juuri se koetaan ryhmän parhaana antina. Yhteisöllinen taidetoiminta sopii hyvin sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoitteluun sillä toiminta perustuu sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Yhteisöllisyys joka saavutetaan yhteisöllisen taidetoiminnan avulla, lisää osallistujien hyvinvointia, vahvistamalla heidän sosiaalisia taitoja ja arkipäivän elämänhallintaa. Ryhmätyön kautta lisääntyneet sosiaaliset taidot vaikuttavat usein myönteisesti myös tulevaisuudessa (Hiltunen & Huhmar-niemi 2010, 22,24.)

Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaiset nostivat haasteina taidetoiminnalle, osana sosiaalista kuntoutusta samankaltaisia asioita kuin mitä ammattilaiset lastensuojelun puolella. Lastensuojelussa luovuuden potentiaalia syövät kiire ja resurssipula. Asiakasmäärät työntekijää kohden ovat liian suuria, henkilökunnan vaihtuvuus on suuri, sekä alalla on paljon epäpäteviä työntekijöitä. Luottamuksellisen ja pitkäkestoisen suhteen rakentaminen aikuisen ja lapsen välillä on haasteellista jos omahoitajat vaihtuvat, lapsen sijoitus on määräaikainen tai työntekijöiden työnkuvat muuttuvat (Krappala & Pääjoki.)

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastattelin opinnäytetyössäni viittä sosiaali- ja nuorisotalan ammattilaista eri kaupungeista jotka ovat mukana Tenho-hankkeessa. Haastateltavien yhteystiedot sain hankeyhteistyökumppanilta, Fanny Vilmilältä. Hän oli etukäteen kartoittanut minulle sopivia haastateltavia, sekä sosiaali- että nuorisotalan ammattilaisten keskuudesta.

Neljä viidestä haastattelusta tein sähköpostin välityksellä ja yhden puhelinhaastatteluna. Puhelinhaastattelusta tullut materiaali oli hiukan laajempi kuin sähköpostihaastatteluiden materiaali. Puhelinhaastattelu ei välttämättä ollut yhtä strukturoitu kuin sähköpostihaastattelut ja keskustelu saattoi välillä ajautua hiukan laajempaan asiakokonaisuuteen. Haastattelut tehtyäni pohdin, että jos tekisin haastattelut nyt, saattaisin tehdä vielä lisää tarkentavia kysymyksiä jotta olisin saanut vastauksiin enemmän syvyyttä.

Teemoittelu vaiheessa keskeisimmät ylös nousseet asiat kuitenkin tulivat tasavertaisesti huomioituksi. Haastateltavien määrä saattaa kuulostaa vähäiseltä mutta lähestyin tutkimuskysymyksiä teoriatieto edellä, ja aikaisemmissa tutkimuksissa tuli esille hyvin samankaltaisia asioita kuin haastateltavieni vastauksissa.

Luotettavuuden kannalta, eettisesti ajateltuna, vaikutusta vastauksiin saattaa olla sillä, että vastaajat olivat jo ennalta sitoutuneet Tenho-hankkeeseen. Toisaalta, en näe sitä negatiivisena asiana, päinvastoin. Heille oli saattanut muodostua parempi näkemys siitä, miten taidelähtöinen toiminta, osana sosiaalista kuntoutusta näyttäytyy nuorten parissa toteutettuna ja mitä hyötyä he siinä näkivät.

Pyrin itse toimimaan eettisesti vastaajien henkilöllisyyden tunnistamisen välttämiseksi. Poistin koneeltani, sekä puhelimestani tallentamani viestit ja puhelutiedot, heti litteroinnin jälkeen. Litteroinnissa käytin ”tunnisteena”, S ja N kirjaimia, tarkoittamaan sosiaalityöntekijää ja nuorisotyöntekijää. Päädyin tähän ratkaisuun, jotta pystyin tuloksia kirjoittaessani erottamaan, mitkä vastaukset olivat sosiaalityöntekijöiden ja mitkä nuorisotyöntekijöiden. Näin pystyin tutkimaan oliko näiden kahden vastaajaryhmän vastauksien välillä eroja.

Luotettavuuden kannalta, mietin, että saatoin saada rehellisempiä vastauksia, kun tein haastattelut puhelimitse ja sähköpostin välityksellä. Haastateltavat pystyivät olemaan ”suojassa” ja vastaamaan täysin rehellisesti, sillä edes minä itse en pystyisi heitä tunnistamaan, yhdistämään kasvoja ja vastauksia.

6.3 Pohdinta

Tätä opinnäytetyötä tehtäessä oma elämäntilanteeni oli todella haasteellinen. Näin jällenpäin ajateltuna, uskon, että se toi oman leimansa tähän työhön. Jouduin pohtimaan ja priorisoimaan asioiden tärkeysjärjestystä ja sitä, mikä on oikeasti tärkeää ja miten saan omat voimani riittämään. Tämä opinnäytetyö on tehty ”ihminen edellä”. Näin sen pitäisi olla myös aloilla, joilla pyritään parantamaan yksilön hyvinvointia ja oman elämän hallintaa. Sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaiset totesivat vastauksissaan, että jos uusi sosiaalilaki saa viranomaiset toimimaan asiakaslähtöisesti, se on hyvä asia. Uskon myös, että oma tilanteeni toi minut lähemmäksi totuutta ja käytäntöä siitä, mikä on tärkeää, kun työskennellään sosiaalialalla ja ihmisten parissa. On olemassa suosituksia ja tutkimuksia siitä, mikä metodi tai toimintatapa soveltuu millekin kohderyhmälle, mutta kaikki toiminta ei välttämättä sovi kaikille. Mielestäni ”ihminen edellä”-ajattelutapa on hyvä ohjenuora kaikille ihmisten parissa työskenteleville. Inhimillisyys, tunneäly ja empaattisuus ovat tärkeitä työkaluja sosiaalialan ammattilaisille.

Saamani haastatteluvastaukset ja teoriapohjainen tieto, saivat minut vakuuttuneeksi yhä enemmän taidelähtöisten menetelmien tehokkuudesta/toimivuudesta. Taiteen korjaava voima on ihan uskomaton. Kuten Satu Bethell (2014) totesi, oman kokemuksensa kautta, että taidetoiminnan avulla voidaan ennalta ehkäistä ja korjata nuorten mielenterveysongelmia, ja että, taiteen tekeminen voi toimia nuorille minän rakennusaineena ja purkautumiskeinona. Sosio-emotionaalisista häiriöistä kärsivien nuorten kuntoutuksessa, taiteen käyttö antaa nuorille mahdollisuuden luovaan toimintaan, minäkuvan vahvistamiseen ja itsensä toteuttamiseen. Taiteen avulla nuorella on mahdollisuus harjoitella itsensä hallintaa ja työstää ahdistavia ja vaikeita asioita. Kaikki nämä edellä mainitut asiat puoltavat mielestäni sitä, että taidelähtöinen toiminta tulisi hyväksyä virallisesti osaksi sosiaalista kuntoutusta.

Opinnäytetyöprosessini aikana, suoritin kuvan terapeuttisuuden opintojaksoa, josta koin saavani itselleni todella paljon voimavaroja ja tapoja työstää asioita. Hiljentyminen ja pysähtyminen omien ajatusten äärelle, kuvan tekemisen kautta, tuntui todella terapeuttiselta ja voimaannuttavalta. Uskoni toiminnallisiin menetelmiin vahvistui entisestään.

En kokenut itse opinnäytetyön tekemistä vaikeana, mutta välillä keskittymiseni sen tekoon saattoi herpaantua, joka näkyi kyvyttömyytenä saattaa ajatuksia ja teorioita tekstimuotoon. Motivaatiota työskentelyyn hain mm. lähtemällä yksin mökille luonnon rauhaan. Toiminnalliset sessiot kirjoituksen välillä toivat uutta puhtia työskentelyyn, ja taustamusiikki inspiroi kirjoittamiseen. Tavallaan testasin toiminnallisten menetelmien toimivuutta itselläni tätä opinnäytetyötä tehdessäni.

Opinnäytetyöni valmistumisesta haluan kiittää läheisiäni ja rakkaitani, omaa perhettäni ja veljeäni, sekä vanhempiani. Teillä kaikilla oli oma osuutenne tämän työ valmistumisessa. Lopuksi haluan siteerata Antoine de Saint-Exuperyn kirjaa, Pikku Prinssi: ” Ainoastaan sydämel-
lään näkee hyvin. Tärkeimpiä asioita ei näe silmillä.”

Lähteet

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Uudistettu 3. painos. Juva: WS Bookwell
- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Gummerus kirjapaino
- Alasuutari, P. 2001. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi
- Bardy, M. & Känkänen, P. 2005a. Omat ja muiden tarinat - Ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Stakes
- Bateson, G. 1987. Steps to an Ecology of Mind North-vale: Jason Aronson Inc.
- Bethell, S. 2014. Kuvan terapettisuudesta. Taiteen mahdollisuudet sosiaali-, terveydenhuolto- ja kasvatustalan asiakkaan kuntoutuksen ja hoidon tukena. Luentomateriaali Pdf 24.3.2016 / Laurea Tikkurila
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino
- Hankehakemus. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/6821439/Tenho+hankkeen+lop-puraportti/1f89b56d-1dfd-43b8-aaa1-ac0ff5188742>.
- Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M., Savolainen, A. Helsinki: Yliopistopaino
- Heimonen, K. Teoksessa Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Rantala, P. & Jansson, S-M. (toim.) 2013. Lapin Yliopiston julkaisu: Kopio Niini
- Heimonen, K. & Jansson, S-M. & Rantala, P. Teoksessa Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Rantala, P. & Jansson, S-M. (toim.) 2013. Lapin Yliopiston julkaisu: Kopio Niini
- Hiltunen, M. & Huhmarniemi, M. (toim.) 2010. Rälläkkä ja sivellin. Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin hyväksi. Rovaniemi: Sevenprint
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu-teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. Tutkimushaastattelu-teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrukikoda
- Häkämies, A. 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tammerprint
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino, Juvenes Print
- Kananoja, A. 2007, (Esipuhe). Näe minut - kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 11. Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M., Savolainen, A. Helsinki: Yliopistopaino

Karvinen-Niinikoski, S. & Salonen J. & Meltti T. & Björkenheim, J. 2005. Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:28. Helsinki

Kostiainen, R. (toim.) Haaste 2/2011. Julkaistu 6.6.2011, Lehtiarkisto

Krappala, M. & Pääjoki, T. (toim.) 2003. Taide ja toiseus. Syrjästä yhteisöön. Helsinki: Stakes

Kuitu, P. 2011. Taidelähtöisten palveluidenhyvinvointivaikutusten arviointi ja mittaaminen argumentoinnin näkökulmasta. Opinnäytetyö Elokuvan ja television koulutusohjelmaan, Tampereen ammattikorkeakoulu

Kuntoutusportti. http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutusmuodot/laakinnallinen_ammattillinen_sosiaalinen_ja_kasvatuksellinen_kuntoutus/sosiaalinen_kuntoutus/

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Tampere: Juvenes Print

Känkänen, P. 2015. Taidelähtöinen työskentely sosiaalialan työssä - luento 1.10.2015 / Laurea

Liikanen, H-L. 2015. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Toimintaohjelman 2010-2014 loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125920/URN_ISBN_978-952-00-3578-5.pdf?sequence=1 Viitattu: 29.3.2016

Malte-Colliard, K. & Lampo, M. 2013. Voimaa taiteesta - malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tammerprint

Määttä, M. 2007. Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä. Kuopio: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 252

Nuori.fi. Toiminta Suomessa. Tenho. 2015. http://www.nuori.fi/toiminta/toiminta_suomessa/tenho. Viitattu 9.4.2016

Nyfors, H. 2015. Sote-uudistus ja kuntoutus. Hyvinvointialojen dialogi - kuntoutusalan koulutuksen tulevaisuus. Viitattu 2.1.2016. <http://www.hanna.nyfors.sote/>

Paunonen, M. - Vehviläinen-Julkunen, K. 1997: Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY

Pääjoki, T. 2004. Taide kulttuurisena kohtaamispaikkana taidekasvatuksessa. Jyväskylä Studies in Humanities 28. Jyväskylä: Yliopistopaino

Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: prosessianalyysi. Teoksessa Rönkä A-L. & Kuhanen, I. & Liski M. & Niemeläinen S. & Rantala P. (toim). Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu sarja C artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 75

Rantala, P. & Jansson S-M. (toim.) 2013. Taiteesta toiseen. Taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia. Helsinki: Kopia Niini

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 12.1.2016. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 6.1.2016. <http://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>

[Stähle, P. Haaste 2/2011. Lehtiarkisto](#)

[Suurpää, L. Haaste 2/2011. Lehtiarkisto. Nuorisotutkimusverkoston tutkimusjohtaja. http://Www.haaste.om.fi](#)

Toivanen T., 2007. Teoksessa Taide keskellä elämää. Bardy, M. & Haapalainen, R. & Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.). Keuruu: Otavan kirjapaino

Tuomainen S. 2014. Uudistuva sosiaalialan osaaminen. Viitattu 16.3.2016. <http://blogit.metropolia.fi/uudistuva-sosiaalialan-osaaminen/2014/08/20/sosiaalialan-tyossa-edistetaan-voimaantumista/>

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset.....	31

Liite 1: Teemahaastattelukysymykset

OPINNÄYTETYÖN 4 HAASTATTELUTEEMAA

1. Mitä on sosiaalinen kuntoutus / taidetoiminta?
2. Mikä on sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten omakohtainen suhde taidetoimintaan ja mitä he ajattelevat sen tarkoittavan omalla kohdallaan?
3. Miten taidetoiminta soveltuu sosiaaliseen kuntoutukseen?
4. Mitä taidetoiminnan sisällyttäminen sosiaaliseen kuntouttamiseen vaatii/ mikä sitä estää ja mitä toiveita työntekijöillä on taidetoimintaa kohtaan, osana sosiaalista kuntoutusta?

TEEMAHAASTATTELUN KYSYMYKSET

Teema 1: Mitä on sosiaalinen kuntoutus / taidetoiminta?

- Mitä sosiaalinen kuntoutus mielestäsi on?
- Mitä taidetoiminta mielestäsi on?
- Mitä mieltä olet uudesta sosiaalihuoltolaista?

Teema 2: Mikä on sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisten omakohtainen suhde taidetoimintaan ja mitä he ajattelevat sen tarkoittavan omalla kohdallaan?

- Mitä ajattelisit taidetoiminnan olevan/ miten näkyvän omassa työssäsi ja työyhteisössäsi?
- Mitkä ovat omat asenteesi ja ennakko-odotuksesi taidetoimintaa kohtaan?
- Oletko itse motivoitunut ohjaamaan nuoria taidelähtöisten toimintojen piiriin?
- Onko sinulla omakohtaisia kokemuksia taidelähtöisten toimintojen käytöstä/vaikuttavuudesta? (Omat harrastukset?)
- Miten voisit sosiaali- ja nuorisoalan ammattilaisena hyödyntää taidelähtöistä toimintaa omassa työssäsi?

Teema 3: Miten taidetoiminta soveltuu sosiaaliseen kuntoutukseen?

- Mitä mahdollisuuksia näet taidetoiminnalla sosiaalisessa kuntoutuksessa?
- Miten suhtaudut taidetoimintaan osana sosiaalista kuntoutusta?
- Miten taidetoiminta soveltuu mielestäsi sosiaaliseen kuntoutukseen ja mitä uutta se toisi?
- Mitä ajatuksia taidetoiminta sosiaalisessa kuntoutuksessa ”välineenä”, sinussa herättää?

Teema 4: Mitä taidetoiminnan sisällyttäminen sosiaaliseen kuntouttamiseen vaatii/ mikä sitä estää ja mitä toiveita työntekijöillä on taidetoimintaa kohtaan, osana sosiaalista kuntoutusta?

- Mitä taidetoiminta sosiaalisessa kuntoutuksessa mielestäsi vaatii työntekijöiltä (taitoja, osaamista, mitä muuta?)
- Mitä esteitä taidetoiminnalle näet osana sosiaalista kuntoutusta?
- Mitä toiveita itselläsi on työntekijänä taidetoiminnan suhteen?